

Sámmis

Sámi čálakultuvrralaš áigečála • Nr. 15 Borgemánu 2014

NUVTTÁ

**MARGARETHE WIIGA
RAHČAMUŠAT FIDNET
SÁMI ABC-GIRJJI**

SOLVEIG ANDERSEN

**ČSV-REPUBLICAIN
SÁMIS JOHTIT**

SIRI BROCH JOHANSEN

**SÁMI DIPLOMATIJA
HÁSTALUVVON**

MAGNE OVE VARSJ

**RAPORTA GENEVAS:
DRÁMA GO WIPO
LÁVDEGOTTI
PRESIDEANTA ŠLUPPO-
HASTTII RUOŦA
AMBASSADEVRRRA**

JOHN T. SOLBAKK

Girjjálašvuoda gaskkusteapmi

Gullen duvle NRK Sámi sáddaga Árdna-programma. Das lei sáhka sámi girjjálašvuoda ja musihka árvvoštallamis. Guossit leigga girječálli Rauni Magga Lukkari ja musihkkár Elin Kåven. Sudno mielas leat menddo unnán árvvoštallamat sámi mediain ja sudno mielas berrejit sámi mediat váldit eanet ovddasvástádusa almmuhit eanet árvvoštallamiid. Rauni Magga Lukkari namuhii ahte 25 jagi áigi ledje eanet girjeárvvoštallamat sámi mediain. Dát lea riehta, muittán velá ahte mus lei sámi vuodđofágas lohkamuššan olles kompendia mas ledje sámi girjjálašvuoda árvvoštallamat. Eanas árvvoštallamiid lei SFS ovdeš ovdaolmmoš ja mu dalá oahpaheaddji Harald Gaski čállán, ja stuorra oassi dain lei čállán norgga aviissaid várás.

Ii leat mihkkige ođđa áššiid ahte sáme servodagas lea unnán almmolaš kritihka ja árvvoštallan, ii ge dát leat ođas Sámi fágagirječálliid- ja jorgaleaddjiid searvvi miellahtuide. Okta sivva dasa, man Rauni Magga Lukkari árvalii Árdna-programmas, lea ahte sámi servodat lea unni, sáhhtá leat váttis olbmuid ovddidit kritihka jos dovda girječálli ja ballá nubbi suhtá su ala. Nubbi lea ahte sáhhtá leat váttis fidnet árvvoštalliid geain lea máhttu ja gelbbolašvuoha. Ávvira doaimmaheaddji dajai seammá programmas ahte aviissa doaimmahusgoddi dávjá vállje čállit eará áššiid birra go ohcat girjeárvvoštalliid. Sii geahččalit čállit áššiid birra maid lohkki háliida lohkat. Sáhhtá leat nu, ahte lohkket eai dáhto lohkat eai ge gullat sámi girjeárvvoštallamiid, muhto mii lea dasa gis sivvan?

Sámi mediain lea dán giđa mielde leamaš ođasáššit main deattuhuvvo ahte lea girjelágádusaid ovddasvástádus vuovdalit sámi girjjiid. Dat gal dieđusge lea duohta, ja lea maid duohta ahte lea sakka álkít vuovdalit girjji mas lea buorre kvalitehta. Lea dovddus min gaskkas guđet bargat sámi girjjálašvuodain ahte Sámedikki ruhtajuolludeamit eai leat doarvái vai almmuhuvvošedje eanet sámegeiel girjjiid. Čállinmokka lea sámiid gaskkas, muhto čállit diehttalasat dolket jos buorit giehtačállosat mánggaid jagiid orrot deaddil-

keahtá, ii ge čáli dieđe almmuhuvvoš go dat goassi-ge. Go juo gearddi lea nu ahte Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi girjjálašvuoda ruhtadoarjagis, de lea maid oassin Sámedikki barggus ovddidit dán ášši Norgga eiseválddiide.

Sámedikki vuoruheamit leat nubbi ášši. Ávvir čálii guovvamánu 2. beaivvi ahte dál Sámediggi ii šat vuorut juolludemiid guovlluid ja suopmaniid mielde, muhto baicce kvalitehta mielde. Dát lea buorre ođas go girjjálašvuoha sihke davvi-, julev- ja lullisámegillii ja eará ge sámegeielaide vuotit jos giehtačállosa kvalitehta lea doarjjajuolludeami vuodđun. Dalle beaggá girji eanet ja lohkket beroštit ge eanet. Dát guoská sihke fága- ja čáppagirjjálašvuhtii. Buorre ovdamearka dán oktavuodas lea Máret Anne Sara nuoraidromána *Ilmmiid gaskkas*, mii dán jagi lea evttohuvvon Davvi-riikkaid ráđi mánáid- ja nuoraidgirjjálašvuoda bálkkašupmái. Dát girji jorgaluvvo dál dárogillii, ja vel eanet olbmot besset dalle dan lohkat.

SFS 2014 jahkečoahkkincealkámušas deattuha jahkečoahkkinn man dehálaš lea ahte Norgga Sámedikki ruhtajuolludeamit leat mielde nannemin sámi lágádusaid. Geassemánu 2013 juolludii Sámediggi sullii 19 mill kruvnna oahpponeavvobuvttadeapmái, ja dadjat juo bealli dán sumis juolluduvvui lágádusaid olggobealde Sámi. Diekkár vuoruheami lea váttis áddet. Sámedikkis galgá leat oppalaš ja ovddasvástideaddji beroštupmi sámi ásahusaide ja sámi servodateallimii, vai gelbbolašvuoha bissu ja ovdána Sámis. Vástádus dasa manne sámi girjjiid eai lohkkovjuvo nu ollu, manne leat unnán girjeárvvoštallamat ja mo sámi girjjálašvuoda gaskkusteapmi galggašii doaibmat lea ahte mánggat ásahusat fertet doaimmat ja ovttasbargat. Sámi girjjálašvuoha gullá sámi servodateallimii ja deháleamos lea ahte almmuhuvvojit buorit teakstadoojit. Dasa dárbbášuvvo sihke ruhtadoarjja ja buorre vuoiŋa!

Dearvvuođat

Lill Tove Fredriksen, SFS ovdaolmmoš

SÁMIS Nr. 15 Borgemánnu 2014

Sámi čálakultuvrralaš áigečála, man ČálliidLágádus almmuha Sámi fágagirjjálaš čálliid- ja jorgaleaddjiidsearvvi ovddas.

ISSN 0809-7410

Doaimmahus

Harald Gaski ja John T. Solbakk

Ruhtadeaddjit

Norgga Sámediggi, ČálliidLágádus vuodđudus ja SFS Sámi fágagirjjálaš foanda.

Sámis artihkkaliid ja govaid ii oaččo almmuheaddji, čáli dahje govvideaddji lobihaga mánget.

Gráfalaš bargu

Studio Borge, Ohcejohka

Olggošgovva Siri Broch Johansen

Deaddilan Waasa Graphics Oy, Vaasa

SFS

Sámi fágagirjjálaš čálliid- ja jorgaleaddjiid searvvi stivra

Ovdaolmmoš Lill Tove Fredriksen
Grøholtvn. 5, 9010 Tromsø

Stivralahttu Seija Guttorm
9730 Kárášjohka

Stivralahttu Trond Are Anti
Buolbmát, 9845 Deatnu

Sadjásaččat

Elisabeth Utsi Gaup
9520 Guovdageaidnu

Elen Ragnhild Sara
9730 Kárášjohka

John Henrik Eira
9730 Kárášjohka

Čállingoddi

Jodiheddji Svein Nordsletta
Fitnodatgeaidnu 13, Pb 140,
NO-9735 Kárášjohka
Tel. +47 78 46 83 30,
+47 416 45 751
Faksa +47 78 46 83 29
E-poasta: samifaga@samifaga.org

Sámis lea nuvtá. Dán sáhtá maid dinggot almmuheaddji neahttagirje-gávppis

www.calliidlagadus.org

Sámis artihkkaliid sáhtá maidá lohkat dás:

www.samifaga.org

Dearvvuodat doaimmahusas!

Teknikkalaš sivaid geažil dát nummir ii válbmanan ovdal geasseluomu, nugo lei jurdda. Doaivut goit ahte fáttát eai dan dihtii leat boarásmuvvan, ja ahte lohkket gávdnet berostahtti áššiid bládis. Nugo dábálaččat, mii fállat iešguđetlágan lohkosiid, sihke áigeguovdilis ja kulturhistorjjálaš ságaid. Sápmelaččaid sajádat riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkas lea oahpes ášši, mii dán nummiris guoskkahuvvo Ovttastahtton Našuvnnaid ságain sihke New Yorkas ja Genevas. Álgoálbmot-politihka váldodoaibma lea váfistit vuoigatvuođaid vai mii beassat ovddidit ja fievrridit min iežamet gielaid ja kultuvrraid viidásebbo boahhteáigái. Daid kultuvrraid dáiddalaš sisdoallu lea maid fáddá mii giehtadallo dán Sámisis. Min historjjálaš geahčastat guoská dán vuoro hástalusaide maiguin bismmarovvá Margrethe Wiig deaividii go dáhtui ráhkadit sierra ábesa sáme mánáid várás. Son gohččojuvvui čoaikkimii Oslo gos ee. oaččui dieđu rievdadit ovttat gova maid dáža eiseváldit atne áittan go dat ovttastahtii norgga- ja suomabeale Sámieatnama.

Mannan jagi mii almmuheimmet vuosttas nummira min máttasámegiell Sámisis, ja dán jagi mielde gis ilbmá vuosttas julevsáme bláđdi. Ruhtadeami lea erenoamážit sihkarastán Sámi fágalaš girječálliid ja jorgaleaddjiid servi (SFS). Mii leat ain vuorddašeamen ahte Sámediggi ge fuomáša dan mearkkašumi mii lea das ahte iešguhte sámegiella oazžu sierra bláđi – ii ge dušše oasáža – man sáhtá geavahit sihke áiggegolulogus ja oahpaheme oktavuođas.

Mii leat gal veaháš hirmástuvvan Sámedikki vuoruheames go vaikko sihke áddet ja doarjut áigumušaid lasihit sámegiell lohkkiiid nuppigiell-rahčamušaid bokte, de orru gal imaš politihkka mii vuoruhá eret eatnigiell- doarjaga. Go dan mii diehtit ahte jus eatnigiell hálliid ja geavaheaddjiid lohku njiedjá, de dan váikkuhus gillii lea áiggi vuollái sihke heajut sátn- ja dajaldatriggodat, ja erenoamážit dan vuohtá majoritehta gielaid báidnima bokte giellastruktuvrra ja cealkkaráhkadeami hárrái. Imaštat gal maiddá daid jienaid geat moitet ahte Sámisis leat uhccán čállit, almmá fálakeahhtá iežaset čállošiid bláđđái. Dakkár moaitin gártá loahpa-loahpas dáruiduhttima reangan ja biigán, go dat ii ovddit ii ge buorit dili, dat dušše viggá njeaidit daid ángiruššiid geat duođaid rahčet giella beale. Mii doivošeimmet ahte farga lávkešeimmet lávkki viidásebbo retoralaš doarj- jumis ávkkálaš doaimbajuide sámegiella eatnigiell dimenšuvnna hárrái.

John T. Solbakk ja Harald Gaski

NJUNUŠČÁLLOSAT

- 2** **SFS čiehkka**
Lill Tove Fredriksen
- 3** **Dearvvuođat doaimmahusas**
Harald Gaski ja John T. Solbakk

ARTIHKKALAT

- 6** **Sámi diplomatiija hástaluuvon**
Magne Ove Varsi
- 10** **Margarethe Wiiga rahčamušat fidnet sámi ABC-girjji**
Solveig Andersen
- 18** **ČSV-republihkain Sámis johtit**
Siri Broch Johansen

- 26** **Čihkosis albmossii – Álgoálbmot dáiddačájáhus Canadas cahkkeha jurdagiid**
Sire K. Gaski

- 32** **Maid Anders Larsen oaivvildii iežas áiggi sámi kultuvrra ja dáidaga birra**
Harald Gaski

- 38** **Raporta Genevas: Dráma go WIPO lávdegotti presideanta šluppohasttii Ruota ambassadevrra**
John T. Solbakk

DOLOŠ GÁLDUT

- 42** **Eangalas "luossalorddat" bohtet Detnui**
Aage Solbakk
- 52** **Govvamuittut**
Aage Solbakk

Siri Broch Johansen

Mun lean čuoigi

Jeg er en skiløper

Nuoraidromána davvisámegillii ja dárogillii

Muitaleaddji lea Jovsset, 15 jahkásaš gánda, gii muitala iežas ja skihpáriiddis fearániin. Čuoigan ja hárjehallan dasa lea Jovssehii dehálaš. Dehálaš šaddá sutnje maddái Márjá, ja nu lea ge nuoraid ráhkesvuohta guovddážis.

Romána maddái sáhtát guldalit sámegillii jietnagirjjis.

Ungdomsroman på nordsamisk og norsk. Fortelleren er 15 år gamle Jovsset, Josef på norsk. Han forteller om opplevelser sammen med kameratene der ski og trening er for han viktig. Viktig blir også Maria, og slik handler boken også om ungdom og kjærlighet.

SIRI BROCH JOHANSEN

Mun lean čuoigi

83 s. Garra olggoš. NOK 200,-
ISBN 978-82-8263-160-0

SIRI BROCH JOHANSEN

Jeg er en skiløper

80 s. Innbundet. NOK 200,-
ISBN 978-82-8263-157-0

Sámi diplomatiija hástaluvvon

Sámiid máškitvuohta ja ulbmilaš diplomatiija lea čájehan ábolašvuođa riikkaidgaskasaš proseassain dál, go Ovttaštuvvan Našuvnnaid oaivečoakkáma presideanta lea miedihan álgoálbmogiidda seamma dási go stáhtaide dán čavčča máilmečoahkkima čađaheamis ja loahppacealkámuša dahkamis. Guokte álgoálbmotovddasteaddji galgaba bálddalaga guvttiin stáhtasáttatolbmui doaimmahit ONa Máilmeconfereansa álgoálbmogiid birra čakčamánu.

Miehtá dálvi ja gida leat máilmmi álgoálbmogiid ovddasteaddjit albmabuktán beahttašuvvama ja duššástuvvama, dasgo Máilmeconfereansa álgoálbmogiid birra 2014 orui šaddamin almmá álgoálbmogiidhaga. Ovttaštuvvan Našuvnnaid (ON) oaivečoakkáma presideanta John W. Ashe (Antigua ja Barbuda ON-diplomáhta) hilggu guovvamánu 26. álgoálbmogiid gáibadusa, man mielde álgoálbmogiid ovddasteaddjit galge ovtta dásis ONa lahtto-stáhtaid sáttatolbmuiiguin jodihit máilmečoahkkima ráhkkanahhtimiid ja loahppadokumeantta sisdoalu ráddádallamiid. Hilguma virggálaš cuohkki lei, ahte ONas leat dušše lahtto-stáhtat mat sáhttet leat virggálaš čoahkkimiid jodihangottis, ja ahte ii-stáhtalaš joavkkuid luoitin dákkár rollaide sáhtta oavadit eará sullasaš joavkkuid gáibádallagoahtit seamma ortnegiid go

álgoálbmogat. Hilgun bovtii álgoálbmogiid moari, ja davvi-amerihkalaš álgoálbmogiid organisašuvnnat njunnádedje nu sakka presideantta goađuhis dagu dihtii, ahte mearridedje dádjat njukčamánu boikohttet olles máilmečoahkkima, juos álgoálbmogat eai beasa ovtta dásis stáhtaiguin oassálastit.

Árktalaš álgoálbmogiid regiovdna, masa earret eará inuihtat ja sámmit gullet Ovttaštuvvan Našuvnnaid vuogádagas¹, válljii diplomáhtalaš strategiija ovdalii go konfrontašuvdnalinjá. Losimus vásttu ráddádallamiin ja feaskárástimis lea guoddán Norgga Sámedikki riikkaidgaskasaš ovddasteaddji, John B. Henriksen. Henriksen dajai gal mediaide duvle njukčamánu, ah-

¹ ONas leat álgoálbmogat juhkkajojuvvon čieža regiovdnii. Stáhtat leat juhkkajojuvvon viđa regiovdnii.

Ovdeš sámediggepresideanta Ole Henrik Magga lei ON eamiálbmot-áššiid foruma vuosttas jodiheadji, 2002–2004. Govva: ON girjerájus.

te ONa máilmečoahkkin seahá lihkkiduvvot dahje juo álfárot vealtat dollojuvvomis, juos álgoálbmogat eai oaččo dohkálaš sáji čoahkkimii. Sámedikki diplomahta lea proseassas čadat gulahallan dahjus álgoálbmogiidda ustitlaš stáhtaid joavkkuin, masa nuppelohkáí stáhta, dáid gaskkas buot Davviriikkat, leat searvan. Stáhtaid joavku lea fas sártnuhallan eará stáhtaid, earenoamážit daid mat leat guoktálastán dahje vuostaldan álgoálbmogiidda addimis ovtta stáhtusa stáhtai- guin máilmečoahkkima čadaheamis. Vuosttaldeaddji stáhtat gulle Afrikái, Asiai ja Nuorta-Eurohpei. Nuorta-Eurohpa vuosttaldeami njuonuštii Ruošša.

Miessemánu loahpas čoavdásedje goitge ONa ja álgoálbmogiid gaskasaš čuolmmat. Dalle oaivečoakkáma presideanta diedihii álgoálbmogiid ovddasteddjiide ja stáhtaid sáttatgottiide, ahte ráddádallamiidda konfe-

reanssa hárrái ovddosguvlui váldá son alces veahkkin njeallje ráddeaddi – guoktása geat ovddasteaba stáhtaid ja guoktása geaid álgoálbmogat ieža leat nammadan. Ráddeaddin stáhtaid bealis leaba nammaduvvon Costa Rica ja Šlovenia ON-ambasadorat ja álgoálbmogiid bealis fas Mirna Cunningham Nicaraguas ja Les Malezer Austrálias. Dáinna lágiin lea oaivečoakkáma presideanta ovddaldastán álgoálbmogiid gáibádusa váldit mielde álgoálbmotráddeaddiid ovtta dásis stáhtaid ráddeaddiiguin. Ja dáinna lágiin váfistuvvá álgoálbmogiidda olles, spáitilis ja dásseárvosaš oassálastin Máilmeconfereanssa válmmaštallamiidda ja čadaheapmái, nugo álgoálbmotorganisašuvnnat čadat leat gáibidan. Álgoálbmogiid ráddeaddiin šaddá mávssolaš doaibma Máilmeconfereanssa loahppadokumeantta čállimis. Virggálaš ja eahpevirggálaš ráddádallamiin boahhti mánuin soai ovddasteaba ja ovddideaba álgo-

álbmogiid oainnuid. Jienastanvuoigatvuohta ieš máilmmekonfereanssas gal almmage lea dušše stáhtain, dasgo ON lea stáhtaid organisašuvdna.

Čovdosa mas oaivečoakkáma presideanta lea dálvi ja gida ráddádallan lahttostáhtaiguin ja man lea oččodan guovttebealmieđáhussan vái čuolmmat čoavdásit, lei hutkan Sámedikki riikkaidgaskasaš ovddasteaddji. Buot guoktálasti ja vuosttaldeaddji stáhtat mihte loahpa loahpas čovdosii, man vuodul oaivečoakkáma presideanta ieš goit virggálaččat ja namas jodiha válmmaštallamiid ja loahpadokumeantta šiehtadallamiid. Ortnet goitge mielddisbukta, ahte presideantta nammadan njeallje ráddeaddi geavadis doibmet ráddádallamiid ja šiehtadallamiid jodiheaddjain. Dáinna lágiin leat álgoálbmogiid ovddasteaddjit mielde stivremin máilmmechoahkkima ráhkkanahhtimiid ja loahppacealkámuša hábmema. Vaikko vel masá buot stáhtat guorrasedje dán ortnegii, de dovddahedje muhtin Afrihká ja Asia stáhtat liikká vuorjašuvvama ONa čeahkkinortnega stádisvuoda hárrái, go álgoálbmogat leat beassan bajimus ráddeaddidássái. Dattege lei dušše Ruošša mii bázi vel okto vuostálastit loahpalaš mearrádusa. Ja dasgo oaivečoakkámis ii leat ovttage stáhtas vetovuoigatvuohta nu mo Sihkarvuodarádis, de sáhtii presideanta roahkka orrut guldalkeahttá Ruošša vuostánággema.

Máilmmekonfereanssa ulbmil lea juogadit oainnuid ja buoremus geavadiid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ollašuhttimis ja ONa álgoálbmogiid vuoigatvuodaid deklarašuvnna čuovvumis ja ovddideamis. Dat galgá ávkin stáhtaide ja álgoálbmogiidda, nugo sámide, oahppat nuppiin ja hoksát ieža ortnegiid mo hoiat árbevirolaš ealáhusaid ja industriijalaš sisabahkemiid gaskavuodaid, mo rábidit váikkuhangaskaomiid kultuvrra ja giela seailluheapmái ja ovddideapmái, ja oppalohkái mo dábuhit dásseárvvu álgoálbmogiidda stuoratálbmogiiguin vuoigatvuodaid ja vejolašvuodaid hárrái.

Čeahkkin ii šatta gal olles máilmmechoahkkimin, dego Máilmmekonfereansa Nállevalaheami birra mii dollojuvvui 2001s Durbanis dahje Rio +20 mii dollojuvvui mannan jagi. Baicca galgá dat leat ON oaivečoakkáma alladási dievasčeahkkin, mii gohčoduvo Máilmmekonfereansan álgoálbmogiid birra. Danne lea konfereansa oaivečoakkáma addin njuolggadusaid ja áššemeanuid vuollásaš, maid stáhtat fas de dulkojit. Máilmmearganasšuvdna ii leat goassege ovdal doallan ná alla dási čeahkkima, mii nammejahkii álgoálbmogiid vuoigatvuodáide gidde fuopmášumi. Danne leat álgoálbmogiin stuorra vuordagat Máilmmekonferensii sihke oassálastima ja bohtosiid dáfus.

Sámediggi Norggas bovdi eamiálbmogiid Áltái 2013 ráhkkanit ON eamiálbmotkonferensii mii lea čakčat 2014. Govva: Ávvir.

2012s ja 2013s leat álgoálbmogiid organisašuvnnat ja ovddasteaddjit lágidan guvllolaš válmmaštallanproseassaid, mat leat dahkan vuđđosa sin áigumušaide ja vuordagiidda. Geassemánu 2013s ledje čieža reiovnna álgoálbmotovddasteaddjit čoahkkanan Áltái Máilmmi álgoálbmogiid konferensii lonohallat oainnuid ja evttohusaid ja ovddidit oktasaš neavvagiid dán čavčča Máilmmekonferensii. Áltás sohpe álgoálbmogat ovttamielalaččat Álttá loahppadokumeanttas, mas leat eatnat čuoggát politihkalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodain, maid dáhttot mielde Máilmmekonferenssa loahppadokumentii. Álttá dokumeanta lea dohkkehuvvon virggálaš ON-áššegirjin, ja dainna lágiin leat álgoálbmogiid oainnut dahkkojuvvon čalmmusin ja oassin Máilmmekonferenssa loahppadokumeantta šiehtadallanvuđđosis.

Sámiid ja árktalaš álgoálbmogiid máškidis ja máššilis ráddádallan- ja šiehtadallanvuoigna lea ábuhan čoavdit čuolmmaid Máilmmekonferenssa vuostálastvuodain. Dán dálvvi ja giđa dáhpáhusat čájehit, man mávssolaš sámiid riikkaidgaskasaš ánggiruššan ja ovddasteapmi lea. Diplomáhtalaš menestus dáidá šaddat ávkálaš ággan ságastallamis dás duohko gažaldagas, galgetgo Davviriikkaid sámedikkis juogo iešguhtege dahje searválaga ásaht Brusselii ja/dahje Genèvii sámi ovddastusa lassin dan ovddastussii mii Norgga Sámedikkis juo lea New Yorkas.

Margarethe Wiiga rahčamušat fidnet sámi ABC-girjji

Háliidan veahá mitalit Margarethe Wiiga barggu birra ráhkadahttit sámi áppesa. Dat leai váttis girji mángga láhkái. Mun lean bargan dáinna fáttain maŋimuš jagi ja dahkan das girkohistorjjalaš dutkosa Searvegottefakultehtii.

Margarethe Wiig riegádii Bergeniei 1903:s. Su áhčči lei telegrafainšenevra ja eadni lei vuoddoskuvllaoahpaheaddji. Go son lei geargan joatkkaskuvllas, de náitalii Alf Wiigain gii lei nammaduvvon Kárášjoga suohkanbáhppan. Easkanáitalan gávpotbárra vulggiiga Kárášjohkii 1923:s, ja dat lei sudnuide kultuvrrašohkka. *"Mun gal evttohan ahte moai máhce fas ruoktot, dán gielas in ádde sáni ge,"* dajai suohkanbáhppa Wiig go soai bođiiga Finnmáarkui. Muhto soai bisáneigga Kárášjohkii 11 jahkái ja sudnuide riegádedje 3 máná dohko, Jenny, Are ja Karl Martin. Jenny lea jápmán, muhto bártniguovttos leaba ealimin ja nubbi orru Stokkes Vestfoldas ja nubbi gis Texasis USAs.

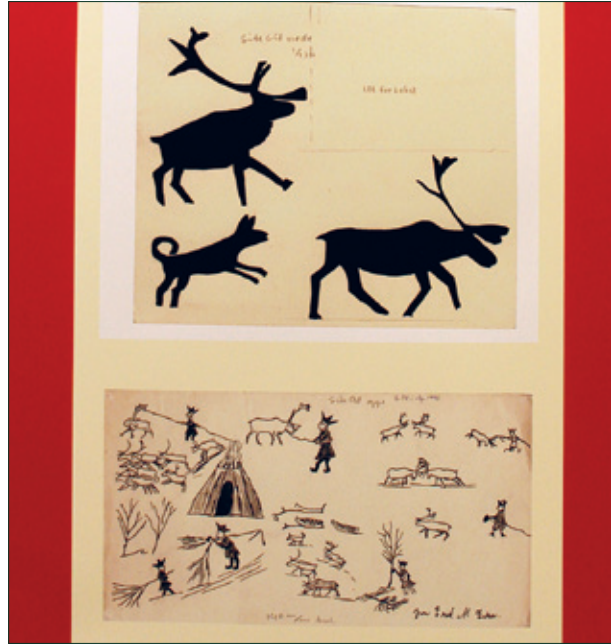
"Sis-Finnmárku lei mu eallin," mitalii ieš. Go sii fárrejedje Kárášjogas, de dajai: *"Lei dego livččimmet bággehallan fárret eret paradijasis"*.

Margarethe Wiig gulai sohkkii Hærem/Søyland geat leat vuodđudan skuvllaid ja servviid Norggas. Dát vuoiŋna sus lei mielde duogázin go ražai váttis áššiiguin.

Dás lea sáhka áppesis sámegeilat mánáide. Diehttelas vuoigatvuohta dál, muhto váttis jurdda guovtti- ja golmmalotjagiin, go Margarethe Wiig vuos árvalii dan.

"Ii go dus leat mihkkege min birra?"

Nu jerre mánat geat bohte Kárášjoga báhpagárdimii gallestaddat. Dát lei duogáš dasa go Margarethe Wiig álggahii barggus oazžut muhtuma čállit ABC-girjji sámi birrasis. Ii son jurddašan ahte livččii ieš sáhttit dan dahkat, ja čállá ná iežas notáhtain: *"Mánaga jagi lean geahččalan oaččuhit oahpabeaddjiid ja earáid ráhkadit govvagirjji/ABC sámemánáid birra sámemánáid várás, ja danin bivdalin buohkaid geaid deiven, ja geaid jurddašin veadjit dan, ráhkadit dakkár girjji. In mun jurdilan ge ahte livččen ieš dan veadjit, mun oidnen dušše dárbbu. Go de Lilian Bye (gii vuodđudii sosionomaoahpahusa Troandimii) bođii min guossái 1939 gida, de geahččalin su oččodit dasa. Mun čájehin sutnje mo mu mielas galggašii dakkár girjji ráhkadit. Son ii miehtan ii ge biehttan, muhto manai departementii ja doppe hálai stáhtarádiin Hjelmtveit. Boadus das lei ee. reive Alfii (mu isisdii.)"*

Dáruiduhttin nappo loahpahuuvui virggálaččat miessemánu 27.b. 1963.

Telegramma lei beaiváduvvon čakčamánu 20.b. 1939 ja dat lei ná:

Suohkanbáhppa Wiig, Suortá.

Čoahkkin sámegiela ABC-girjji birra lea čakčamánu 25.b., go bere Du áhká sáhtáši dalle boahit.

Girkodepartementa.

Dalle son lei jo dahkan stuorra barggu tevnnegiiguin, ja evttohan teavstaid ja govaid. Romssa Universitehtamuseas leat girjji originálatevnnegat, daid lea miellagiddevaš oaidnit.

Nie álggii – dahje jotkkii – geahčemeahttun bargu gielain, riektáčállin sihke sámegillii ja dárogillii, bagadallit ja politihkkárat. Mánja ruossalaš oaivila fertejedje ovtastuvvot. Tromssa oahpaheaddjiskuvlla rektor Qvigstad lei su pedagogalaš ráđdeaddi ja giellameaštter, nu lei maiddá bajitoahpaheaddji Bergersen Oslos.

Lei váttis soabadit giela alde. Margarethe Wiig dáhtui moderáhta dárogielhámi, dan livčče mánat dovdat buoremusat. Muhto fámolaš ráđdeaddit dáhtto radikála dárogiela. Manjibut vuite dán gilvuu. Šattai measta olásit radikála dárogielgiellahápmi, das ledje dan áiggi fámolaš ovddas- ja bealušteaddjit.

Giella lei stuorra hástalus. Stuorradiggi mearridii 1848:s ahte buohkat galge hállat dárogiela ja sámegiela mánat galge oahppat dárogiela skuvllas. Oahppit eai ožžon hállat eatnigielaset, eai oppa skuvllašiljus ge. Oahpaheaddjit ožžo bálkká ja bonuslasáhusa dađe mielde man galle sápmelaš oahppi sii nagadedje oahpahit hállat dárogiela.

Sámi álbmot massii iešluohttámuša manjil go ledje mánjga buolvva čađa sordojuvvon sihke giela ja oskku dihtii. Sámegielielddus skuvllain loahpahuuvui belohahkii 1950-logu loahpageahčen. Go juo Stuorradiggi lei mearridan dáruiduhttima 1848:s, lei dušše Stuorradiggi mii sáhtii rievdatit dán mearrádusa. Stuorradiggediedáhus no. 21 mii bođii 1962–1963 cealká nanosit ahte sápmelaččain lea seammá vuoigatvuohta giellii ja kultuvrii go earáin, dat mearkašii ahte eai galgan dáruiduhttojuvvot. Dáruiduhttin nappo loahpahuuvui virggálaččat miessemánu 27.b. 1963.

Margarethe Wiig čálii reivve Girko- ja oahpahušdepartementii guovvamánus 1940:s ja sus lei dákkár áigumuš girjjiin:

- 1. Sámemánat berrejit oahppat lohkat nu álkket go vejolaš. Sii galget nu uhccán go vejolaš oážžut dákkár bargguid mat orrot veadjemeahttumat. Mánat galget oahppat lohkat sámegiela ovdal go álget oahppat biibbalhistorjjá ja čilgehusaid sámegillii.*
- 2. Girji galgá vuolgghuvvot sámi birrasis ja jurddašeamis. ABC-girjjiin mii háliidit oahpahit sidjiide:*
 - a) Lohkat*
 - b) Lohkat sihke dárogillii ja sámegillii*
 - c) Lohkanmáhtuset mielde oahppat dárogiela*
 - d) ABC-girjjiin dáhtut addit sidjiide juoga das maid min mánat ožžot buot sin girjjiin ja duhkorasain, juoga mii sáhtta eallit sin mielas, čuovgat sidjiide ja veahkehit sin šaddat olmmošin geain lea eallinmokta*
 - e) Váldoulbmil sámemánaid skuvllavázzimis lea dahkat sin ovtadássásaš gilvaleaddjin earáiguin, addit sidjiide dárkilis dieđuid ja juoga mii lea árvvolaš olles sin eallimii*

Disse fotografiene er tatt av Margarethe Wiig og hennes ektemann fra deres opphold i Finnmark, i Karasjok (1923–1932) og Kautokeino (1945–52). Fotografiene er kopiert og inngår i Tromsø Museums fotosamling.

Dáid govaid leaba Margarethe Wiig ja su isit govven dan botta go oruiga Finnárkkus, Kárášjogas (1923–1932) ja Guovdageainnus (1945–1952). Govat leat mánjejuvvon ja leat oassin Romssa musea govvačoakkáldagas.

Mo mii dasto olahit dán?

Mu oaivila mielde dakko bokte ahte iežaset birra, giela ja jurddašemi vuodul dahkat sin oadjebassan ja dorvvolažžan daid árvvuid hárrái mat leat sin álbmogis, ja dainna lágiin láidet sin gillii, kultuvrii ja eallindássái mii orru geasubeaddji sidjiide alcesea-set, sin bargui ja iežaset ovdáneapmái.

Ákkat ledje čielgasat ja ávkkálaččat departementii. Sii galge ákkastallat mo sáhtášedje litnudit skuvllapolitihka sámi guovlluin, ja sii dárbbášedje fágamáhtu ja vásáhusaid.

Nammaduvvui áššedovdi lávdegoddi mii galggai vál-dit oasi plánemis. Čájehan dihtii man deatalaš dát bargu lei departementii, de bijan mielde makkár ABC-girjji lávdegoddi lei:

Stáhtaráđđi Hjelmtveit
 Ekspedišuvnnahoavda Boysen
 Professor Konrad Nielsen
 Dr. Christiansen
 Bisma Berggrav
 Suohkanbáhppa Beronka
 Duopmpoavás Nissen
 Skuvllainspektevra Aarseth
 Bajitoahpaheaddji Bergersen
 Rovvá Magna Smith
 Suohkanbáhppa Alf Wiig ja su eamit Margarethe.

Dát ledje ráđdehusa, girku ja skuvlla bajimus olbmot. Hárvenaš joavku ráhkadit mánáid ABC-girjji, muhto dárbbášlaš vai bargu oazžu doarvá deattu. Dát čájeha man váttis ja hástaleaddji lei ráhkadit sáme-giel oahppogirjji.

Girjji barggus ledje mánga deaivvadeami, ja okta deatalaš ja čiegus čoahkkinn dollojuvvui Romssa Seastinbáŋkkus borgemánu 29.b. 1947. Čoahkkima oasseváldiid logahallan lei miellagiddevaš:

Ekspedišuvnnahoavda Einar Boyesen Girko- ja oahpahusdepartementtas, Ruota johttisámiidskuvlla-inspektevra Israel Ruong, Suoma-ugralaš gielaid professor Konrad Nielsen, Oslos, Fylkka-proavás Alf Wiig ja eamit Margarethe, Finnmarkku álbmotskuvllastivrraovdaolmmoš Per Fokstad, Deanus, Finnmarkku skuvlladirektevra Lyder Aarseth, Čáhcesullos ja Nordlándda ja Tromssa skuvlladirektevra Matias Andreas Hellebust, Tromssas.

Čoahkkima referáhtas dárkkuhuvvo: "Dán čoahkkima galgá atnit áibbas siskkáldassan, ja das ii oáččo preassa-ášahusaide boahit makkár ge referáhtta."

Čoahkkinn lei oassi dáruiduhttima loahpahanprosessas ja dat čájeha ahte Alf ja Margarethe Wiigas lei viehka stuorra váikkuhus departementii go dat galggai mearridit suovvat atnigoahit sáme-giela skuvllain maŋŋil

Govaid leat ožžon lobi geavahit Romssa vuorkádávviin – universi-
tehtamusea, man Margarethe Wiig-
čájáhusa prošeaktajoavkkus ledje:
Ellen-Marie Beck, Terje Brantenberg
ja Rossella Ragazzi (gii maddá lea
Sámisii ordnen govaid).

Son háliidii ahte eai dušše sámi mánát galgan beassat sámegeiela atnit vuosttaš jagiid, muhto maid dáža mánát sámi guovlluin galge oahppat sámegeiela. Dáruiduhttinjurdaga alimus áiggi dat lei duostilis cealkámuš.

soadi, soai dovddaiga sámi dili bures ja máhtiiga ákkastallat.

Margarethe Wiigas lei odđa ja boahpteáigge berosteadji cealkámuš dien čoahkkimis. Son háliidii ahte eai dušše sámi mánát galgan beassat sámegeiela atnit vuosttaš jagiid, muhto maid dáža mánát sámi guovlluin galge oahppat sámegeiela. Dáruiduhttinjurdaga alimus áiggi dat lei duostilis cealkámuš. Son oaiivildii maiddái ahte galggašii álggahit allaskuvlla mas sámi studentat ožžo oahppofálaldaga sierra fágasurggiin. 50–60 jagi maŋŋil oaidnit ahte ee. lea Guovdageidnui ásahuvon Sámi Allaskuvla mas leat sámegeielat oahpaheaddjit geain lea alla gelbbolašvuohta. Dáža studeanttat maiddái ohppet sámegeiela, nugo Margarethe Wiig lei sávvan cealkámušastis Girko-ja oahpahusdepartementtii 1947:s.

Odđa váttisvuohta diedihuvvui departementtas. Margarethe Wiig mitalii dán guokte jagi ovdal go jámii jearahallamis maid historjjáprofessor Einar Niemi dagai suinna.

Son lei gárvvihan girjji ja addán prentehussii. De oaččui telefuvdnadieđu Girko- ja oahpahusdepartementtas ahte son ferte boahit Osloi čoahkkimii ovdal go girjji sáhtta prentejuvvot (1948 giđa).

Son čilgii departementtabargái ahte lei loahpahan bargu, muhto oaččui dieđu ahte jos ii boađe čoahkkimii, de bissehit girjji prenteheami. Son manai čoahkkimii ja doppe deaivvai Suodjalusdepartementta áirasa. Ášši lei ahte son lei tevdnen herggiid mat gokče oasi Norggas, Ruotas ja Suomas, ja vel dien golmma riikka leavggaid. Muhto departementa dáhtui eret váldit hearggi mii govčcai Davvi-Suoma ja man njunni olii gitta Roavvenjárii. Son fertii rievdadit tevnnege ja váldit Suoma leavvga eret. Maŋŋil áddii ášši go lei lohkan girjji "Den finske fare". Suomas lei guhkes oktasaš rádjá Sovjetlihtuin ja dát lei aiddo 2. máilmmesoadi maŋŋil. Son tevdnii kárta odđasit, ja hearggi ja leavvga válddii eret.

Margarethe Wiig lei čoaggán 250 ABC-girjji juohke máilmmeoasis vuodđun sámi áppesa bargui. Dát leat ráddjojuvvon Romssa universitehtamuseii skáhpiide mat girdet buollima.

ABC-girji prentejuvvui Tanum girjelágádusas ja almuhuvvui 1951:s. Girji lei oanehassii anus Kárášjogas, muhto Guovdageainnus das lei buoret coakci. Kárášjogas lei garraset dilli dáruiduhttima dáfus go Guovdageainnus.

Oahppit liikojedje girjái hirbmadit, muhto oahpaheaddjit eai lean nu duhtavačcat. Olusat sis oainnat eai máhtán sámegeiela. Professor Ole Henrik Magga Sámi

Tegninger laget av skolebarn som Margarethe samlet og brukte i sin ABC.

Skuvlamánáid tevnnegat maid Margarethe čohkkii ja geavahii iežas áppesis.

allaskuvllas Guovdageainnus váccii skuvlla Kárášjogas go girji lei anus doppe. Son mitalii ahte sii atne dárogiel teavstta skuvllas ja ohppe sámegiell teavstta ruovttus.

Margarethe Wiig mitala ahte Anders Bongo ja Edel Hætta Eriksen, geat goappašagat leigga oahpaheaddjit Guovdageainnus, veahkeheigga su čadahit dán vuosterávdnjeprošeavtta.

Margarethe Wiig bargu addit sámemánáide oahpahusa eatnigillii, lei deatalaš álgu. Nu lei maidái su rahčamuš dahkat doaimmashehttejuvnon olbmuide árvosaš eallima. Son oinnii geat dárbbášedje veahki, ja son veahkehii.

"Son lei okta hárvenas dážain geat áddejedje ahte dáruiduhttinbargu lei boasttut, ja ahte sámegielas lei árvu." Mun sáhtán duodaštit dán cealkámuša muhtin kárášjohkalaččain daid dieđuid vuodul maid dás lean buktán. Sus lea ain buorre beaggin Kárášjogas, ja ieš son lei čadnojuvnon sápmelaččaid eallimii sierra láhkái.

"Sis-Finnmárku lei mu eallin," mitalii ieš. Go sii fárredje Kárášjogas, de dajai: *"Lei dego livččimmet bággehallan fárret eret paradijasis"*.

Margarethe Wiigas lei árvu báhpaeamidin, proaváeamidin ja bismaeamidin mii dagai ahte deatalaš oasis

servvodagas luike sutnje bealji. Dán árvvu son anii buorrin hállat daid beale geat ieža eai orron veadjimin dan, olbmot geaid son deaivvai go lei mátkkiin iežas deataleamus doarjaleddjiin, isidiinnis.

Lei Girko- ja oahpahusdepartementa mii attii sutnje barggu ráhkadit sámegiell áppesa, muhto son lei álggan doaimma guhká ovdal go oaččui hástalus. Sutnje ledje sámemánát geat duodašid bidje su dáinna bargat iežaset gažaldagain: *"Ii go dus leat mihkkege min birra?"* 25 jagi son barggai deavdit mánáid sávaldaga, ja 1951:s son lihkestuvai dáinna doaimmain. Son nammaduvvui Bassi Olav ánsumedálja 1. luohká riddárin, ja mánát ožžo riddára girjii iežaset vuostaš luohkás. Muhto medálja, gudni ja beaggin ii orron lohkkomin maninge dan ektui ahte sámemánáide addit juoidá mii lei sin iežaset birra.

Mii leat olusat geat hervvošit mo Margarethe Wiig dovddai olbmo luonddu ja mo son dagai deatalaš ovdabarggu. Son jámii Romsii 2002:s, 99-jahkásažžan.

Jorgalan: Britt Rajala

SÁPMI

NORGA

RUOŦA

RUOŦA

Čáli: Siri Broch Johansen **Nuohtadahkki:** Anna Näkkäljärvi-Länsman
Bagadalli: Sara Margrethe Oskal **Mielde:** Anders Rimpi, Oula Guttorm ja Siri Broch Johansen

Gáresavvonis Dosan-báikkis bear. 29.11. dii. 18.00 ruoŦa áigge.
Bileahat uvssas € 20/SEK 200

SÁMIRÁDĐI
SAMERÁDDET
SAAMELAISNEUVOSTO
THE SAAMI COUNCIL
COOXS CAAMOB

Sámi dáiddafoanda

ČSV REPUBLIHKAIN SÁMIS JOHTIT

Lean moadde jagi bargan prošavttain mii viimmat bođii earáid čalmmiid ovdii mannan skápmma. Teáhterbihtá ČSV-REPUBLIHKKA, mii galggai leat sihke fikšuvdna ja duohtavuohta, sihke leaika ja duodalaš, čájehuvvui miehta davvikalohta skábmanánu loahpas.

Dás in galgga čállit guhkes moalkás áhpehisvuodas dahje losses riegdáhttimis. Áiggun baicce muitalit hui somás vahkus, mas viimmat beasaimet gehččiiguin deaivvadit ja oahpásmuvvat, ja áiggun vel muitalit man láhkái lihkostuvai seaguhit dokumentárateáhtera min fikšuvdnateáhterčájálmassii.

Álggus ferten várra muitalit didjiide geat ehpet leat geahččan bihtá, man birra dat lea ge. ČSV-REPUBLIHKKA máinnaša mo eallin livččii jus Sápmi livččii sierra republihkka. Man láhkái mii livččiimet ovttas ássan dáppe, gokko riikkaráját livčče mannan, riikavulošvuodagáibádusaid, ráđđehusaheami, obalohkái ovttaseallima birra. Bihtá gidde fuomášumi min oktasaš traumaide, ahte man láhkái galggašeimmet nagodit mángga čuohte jagi koloniserema guođdit, maddái silolaččat. Lea danin hui duodalaš bihtá. Muh-

to lea maid leikkastages bihtá, go viggat geahčadit lagabui mat livččii lea čuolmmat go norggabeale, suomabeale, ruotabeale ja vel várra ruoššabeale sápmelaččat galget soabadit.

Nu mo muđui min servvodagas, lea maid dán servvodagas viehka stuorra erohus das, mii daddjo, ja das, mii duohta lea. Min bihtá loahpas boahá oidnosii, dat mii muđui lea čihkosis. ČSV-REPUBLIHKKA ii ollásit rahatas dás, muhto republihkka boahhteáigi báhcá eahpevisisin.

Bihtá maŋŋá muitalan gehččiide ahte mii leat fillen sin čájálmassii dainna namain ahte áigut teáhterbihtá čájehit, muhto rievtti mielde leat sii oassálastimin ČSV-SEMINÁRAS. Dál leat mii doallan sáhkavurromet, lea nappo sin vuorru muitalit oaiviliiddáiset.

Ledjen fuomášán dakkár seminára doallat maŋŋá go gehččen dokuteáhterbihtáid main lei joavkodigaštallan čájálmasa maŋŋá. Mu mielas lei hui miellagiddevaš gullat maid iešguđetge geahččit smihtte bihtá birra, ja lei maddái hui miellagiddevaš gullat maid bihtá dahkki lei háliidan ovdanbuktit.

Danin mearridin ahte **ČSV-REPUBLIHKKA** maŋŋá galggai leat seminára. Bihttá šattai danin luoikkahit dokušáŋŋeris reaiddu, ja dien láhkái dahkaluttaimet ahte livččiiimet muitaleamen aivve fal duođaid. Nie lei jurdda, suoládit duohtavuodas “cred” min fikšuvdnii. Muhto háliidin maid gehččiid fidnet fárrui fabuleret, govahallat, smiehtadit áibbas friddja mo min servvodat livččii sáhttán leat, jus fal...

Maŋimuš vahku ovdal vuosttaščájálmasa čájeheimmet bihtá moadde geahččái juohke beavvi. Ii oktage háliidan digaštallat minguin. Go čájeheimmet rabas váldohárjehallama beavvi ovdal vuosttaščájálmasa, ledje moaddenuppelot geahčči. Go almmuhin ahte dál álgá digaštallamin, de buohkat čusko ruoktot. Mun gal šlundon, ja bagadalli Sara Margrethe jearai vuohon mus ahte lea go jur nu buorre jurdda dakkár digaštallamiid viggat doallat? Mun ledjen hui eahpesihkkar. Muhto mus lei nu miella gullat maid olbmot jurddašedje maŋŋá go ledje min bihtá oaidnán. Nagodivččiiimet go movttáskahttit sin leat sápmelažžan? Fidnešeiimet go muhtumiid smiehttat ođđa jurdagiid? Hárddášeiimet go gean ge, ja manin? Mearridin doalahit jurdaga. Galggai šaddat seminára.

Ja de bođii vuosttaščájálmaseahket. Skiippagura gilivisti lei masá dievva. Doppe ledje mánga dološ **ČSV-ÁRAT**, mu ahkásaš **ČSV-ÁRAT**, ja de vel olbmot geat eai lean goassege leamaš **ČSV-ÁRAT**. Doppe ledje sámeielagat,

dakkárat geat várra áddejit sámeielaga, ja de vel muhtumat geaid sáhtáseiimet vuovdit.

Ferten maid muitalit ahte lei vuosttaš háve ahte čájuhuvvui teahter dán báikkis. Báiki lea moaddelot mehtera ovdeš Skiippagura skuvllas eret, gos áhččán-rohkki lávii vanahit njuolggadusaid go geavahii sámeielaga veahkkegiellan skuvllas birrasiid 1960. Lea moaddečuohete mehtera eret áhččán-rohki mánnávuodaruovttus. Skiippagurra lea mu báiki, mu ruohtasat. Dat buvttii liigemarkkašumi bihttái. Mánngas gehččiid gaskkas dihte buot dáid.

Ja dál boadán dan oassái man birra *Sámis* doaimmaheaddjit háliidit mu čállit: semináraoassi.

Vuosttaš háve go seminára doaimmai, lei ge Skiippaguras, vuosttaščájálmasa maŋŋá. In diehtán dalle aiddo man iešguđetlágánat dat seminárat gárte šaddat, muhto fuomášin ahte Skiippagurra lea erenoamáš báiki.

Mii leiimet moaddelot mehtera eret ovta **ČSV-JOĐIHEADDJI** visttis. Juho-Juhán orru doppe. Juho-Juhána **ČSV-BUKTAGIID** ovdamearkka oainnát dán artihkkala govass. Son lei maid daid gaskkas gii duođaid lei mielde ovdánahttimin **ČSV-JURDAGIID**, ja son geavahii iežas bargonávccaid sámeielaga nannemii ja báikkálaš politihkkii sámelistta ovddas. Dál lea son ealáhagas.

Go Juho-Juhán lei namahuvvon, de bohciidii digaštallan das, ahte aiddo goas ja aiddo gos álggahuvvui ČSV. Muhtumat oaivvildedje ahte Sirkmás, girjjálašvuodasemináras, dat álggahuvvui. Nubbi ges oaivvildii ahte muhtun čiegus čoahkkimis Guovdageainnus, mas son ieš lei oasálastán, doppe dat álggahuvvui. Ledje golbma iešgudetlágan oaivila. Juohke digaštallanoasseváldi gii beroštii áššis oaivvildii dieđusge ahte aiddo son lei leamaš aiddo dan čoahkkimis mas ČSV riegádii.

Skiipagurrageahččit ledje muđui hui movtta, ja sii liikojedje sakka go besse fas hállat ČSV birra, niegadit dan boares ággi mas buot lei nu olu buoret go dál, na, oktasašdovddu hárrái goit, ja ledje maid hui movtta go aiddo Skiipaguras lei riegádan sámegielat teáhterbihtá.

Dán muitalussii gullá maid somás fearán: Beavvi maŋjá riŋgii munnje okta geahčči. Son rámidii hirkmaidit mu bihtá, ja de álggii čilget man láhkai livččen galgat čadahit seminára, mo livččen galgat diktit aiddo su ráhkkanahhtit dasa, ja maid mun berrešin smiehttat dál go galgen johtit bihtáin. Lea dieđusge issoras somá go olmmoš nu sakka berošta mu buktagis ahte háliida fárrui dan stivret, ja ledjen hui buori mielas go dolliimet Ohcejohkii čájehit bihtá.

Dalle bessen vásihit man stuorra erohus sáhtta leat báikkis báikái. Ohcejogas ledje geahččit. Ledje maid

geahččit geat reške measta čadagaskka, ja dien láhkái ledje hui buori doarjjan midjiide, go dan maid neavttár duođaid liiko, lea go moadde geahčči ovddimus beaŋkkas leat nu berošteamen bihtás ahte duođaid fidnejit buot poeanjaid maid don háliidit sin áddet ge.

Muhto go álggiimet digaštallat, de dovden ahte dán bealde lea gal binnánaš eanet depressiiva ilbmi. Stuorra suomabeale ášši sápmelašmeroštallama birra maid namahuvvui, ja muhtumat hálle ahte lea nu váivi go visis olbmot geat eai leat sápmelaččat vigget sápmelažžan. In jur muitte makkárga konklusuvnna Ohcejogas, muhto muittán bures makkár dovdduin gudden teáhtersále. Binnánaš losses dovdu.

Ledjen de oalle gealdagasas go beavvi maŋjá čájeheimmet bihtá Anáris. Lea go dáppe seammá ilbmi go Ohcejogas? Ii eisege. Suoli jurddašin ahte ledje muhtumat geat eai bohtán, danin go eai háliidan deaivvadit daiguin geaiguin eai leat ovttaoaivilis. Anár lea báiki mas sápmelašmeroštallanášši čuohcá olbmuide. Muhto semináraoasis eat oba guoskkahan ge dan. Soaitá danin go Aimo Aikio lei doppe, ja son fátmastii ollásit jurdagiid maid bihtás ovdanbuvttiimet. Aimo evttohii maid ahte min stáhtas livččii johtti váldogávpot, go mii juo leat johtti álbmot. Dalle in vuos diehtán ahte oaivegávpotgažaldat galggai šaddat guovddáš gažaldat juohke norggabeale báikkis mas vel galggaimet fitnat.

Siri
Govva: Bent Johansen

Sara
Govva: Elle Sara Oskal

Anna
Govva: Carl-Johan Utsi

Anders
Govva: Fanny Umaerus

Oula
Govva: Mari Guttorm

Go čájehimmet bihtá Kárášjogas, lei aiddo Steinar Pedersen mitalan NRK Sámi TV-ođđasiin ahte lei dárkistan buot sámiid servviid beavdegirjjiid, ii ge lean gávdnan gostege ahte makkárge searvi livččii goassege háliidan sierra stáhta. Okta seminároasseváldi beaškkehii: "Ii go Steinar Pedersen dieđe ahte sápmelaš ii láve čállit daid dehálemosiid makkárge girjái?"

Kárášjogas lei dakkár vuoigŋa, ahte ádden man somá sáhtášii leat eallit duohta sámi stáhtas. Iešbilkideapmi lea dáiddalaš dásis, ja olbmot orro liikomin hirbmadit go besse albmaláhkái bilkidit iežaset, skihpáriid ja alla hearráid. Ledje maid mánŋa garra gažaldaga. – Man láhkái lei Siri Broch Johansen gávnnašan gokko riikarájit leat? – Manne lei mearridan ahte jur Heahtá galggai oaivegávpogin, go juohkehaš ádde ahte Kárášjohka dat livččii áidna lunddolaš oaivegávpot? Buohkat liikojedje min giellaiskosii, ja ledje ovttaoaivilis min bihtá "Ovllain", ahte ii oktage láddelaš boađe ii goassege dán gal máhttit. Ja dasa ledje hui duhtavaččat.

Munnje báziid dovdu, ahte kárášjohkalaččat – sihke boares **ČSV-ÁRAT** ja earát – ledje liikon fantaseret min-guin.

Guovdageainnus ledje vaikko man olu geahččit. Semináras bohte olu iešguđetlágan jurdagat, sihke akademalaš jurdagat, iešironalaš jurdagat ja muhtumat maiddáid dáppe muittášedje **ČSV** golleáiggi ja liikojedje go dan besse

dahkat. Ja go gearddi presideanta Keskitalo lei gehččiid gaskkas, de fertii son maid mitalit maid oaivvildii min **ČSV-REPUBLIHKAS**. Aili Keskitalo lei sordon. Son dubmii **ČSV-REPUBLIHKKA** eahpedemokrátalaš riikan mas buot buorit manne dušše ovtra sohkkii, namalassii Gaup-sohkkii, ja dakkár riikan mas olbmot dušše diggojit, eai ge rievtti mielde soabat goassege.

Guovdageainnus guoskkahuvvui vuosttaš háve bihtá tabu: oktasaš terapiija maid **ČSV-REPUBLIHKKA** presideanta lohpidii buot ássiide. Earret eará presideanta Keskitalo oaivvildii ahte sáhtášii leat buorre jurdda, muhto ii lean nu áibbas sihkkar ahte livččii čadahahtti.

Gárasavvonis dáhpuhuvai aiddo dat mii sáhtá geavvat sámi servvodagas: bigálus. Ruota beal ássit ledje valvin mannan meahccái aiddo dien beavvi go bodiimet. Lihkus bohte geahččit Heahtás, Guhttásis ja suoma beal Gárasavvonis. Ledje mánŋa nuora sin gaskkas, ja nuorat eai gal orron berošteamen min bihtás eai ge buktán makkárge oaiviliid seminárii. Muhto guokte eallilan áhku dajaiga duodaid: Čohkkádettiin Giron sámi teáhtera hoavdda bálddas dajaiga čielgasit ahte leigga nu movttat go viimmat beasaiga soai maid gullat sáme-giel teáhterbihtá ruotabealde. Sudno muittu mielde leat vissa gollán jagit ja beavvit das rájes go maŋimuš háve lei dakkár dáhpuhus. Soai geavaheigga liibba mitalit aiddo man unnán Giron sámi teáhter berošta sáme-gielat gehččiin, ja mo sudno mielas teáhter danin lea miel-

de fuotnumin sáme giela ruotabealde. Garra sánit. Giron sámi teáhter válljii sámi lahkonaovuogi diesa: ii vás-tidan. Namahan dan, danin go guoská min teáhterbih-tá sisdollui: sáme giella galgá leat **ČSV-REPUBLIKKA** váldogiellan, ja jus dan it máhte, de it beasa riikavulošin.

Olmmaivákkis Davvi-Romssas leimmet bohtán giel-laláhpagiid riiki. Badjel bealli gehččiin eai máhtán sá-megiela. Rápmi sidjiide go anjke bohte, gehčče ja čuvvo mielde nu bures go nagodedje. Go digaštallan álggii, de šattai lunddolaš evttohit ahte olbmot hállet dan gie-la maid dáhttot. Badjel bealli válljii dárustit, muhto sis ledje anjke oaivilat, ja čájehedje ahte ledje ádden bihtá váldosisdoalu.

Ferten miedihit ahte in muite buot, mii daddjojuv-vui Olmmaivákkis, muhto váldodigaštallanfáddán šattai vuohon váldogávpot. – Manne bat váldogávpot ii sáhte leat albma mearrasámi báikkis? Jerre Olmmai-vággilaččat. Ja lasihedje ahte sin báiki dat livččii leat lunddolamos váldogávpot. Ledje maid moadde boares **ČSV-ÁRAT** dáid gehččiid gaskkas, ja lei hui somá gullat mo sii válde liibba “skuvlet” nuorat gehččiid.

Romsa lea erenoamáš báiki. Lea erenoamáš danin-go Romsa-sápmelaččat eai leat viežžan sámi gullelaš-

vuodaset orrunbáikkisteaset. Sii bohtet mánjga fylk-kas, sii hállet iešgudetge sáme giela, ja leat mánja aka-demihkkára sin gaskkas. Romsa-digaštallan čájehii aid-do dan mañimučča viehka čielgasit. Doppe hálle olb-mot giellateknologiijas, vejolaš eamiálbmotregiovnna, eai ge nu sakka beroštan dien váldogávpotgažaldagas. Romssas lei okta geahčči gii duosttai vel sámi traumaid birra hállet. Son hálai hui jierbmádit das, mo min traumat dagahit ahte eat máhte bures ovttasbargat, eatge máhte hukset stuorát servodatstruktuvraid, danin go mii nu jođánit mannat dien oaffar-gillarii. Dovddan ahte jur dat livččii čuovvulanveara digaštallan.

Várra ferten goas nu ráhkadit odđa čájálmasa jur dien fáttás. Jus veaján. Lei issoras stuorra bargu čállit, ruhta-dit, buvttadit ja lágídit buot, seammás go giehtačállosa divodin beavvis beaivái ja ledjen velá lávddis lávlum-in ja neaktimin. Dadjen mánjgii ahte dán vissa in da-ga goassege šat. Muhto aiddo dalle go vurden lávdde duohken Romssas, go mu mielneavttárguovttos leigga vázzilan lávdái, de háhppihin jurddašit ja dovdat mieh-tá rupmaša: Mun ráhkistan dán barggu!

Lea vejolaš guldalit moadde lávlaga ČSV-republiikka-čájálmasas. Gávnnat daid dás: www.siribrochjohansen.no

Vihttalogivihтта
leat sánit maid fertet máhttit
jus áiggut min riikii gullat.
Vihttalogivihтта ii leat ollu.
Vihttalogivihтта smávvá sáni
Vihttalogivihтта smávvá sáni

earbmi
čuorpmastat
borga
goahpálat
šaddá dobádat
šaddá dobádat

sarti
savda
sealli
coakci
báhca čilvi
báhca čilvi

muohta
šlahti
jiekŋa
jiekki
bálggis
máđii
láhttu
fieski

DÁLVI!!
DÁLVI!!

vahca
ceavvi
oppas
jassa
skávvi
sean̄as
sievlla
soavli
Norahat!
Norahat!

duollu
girsi
rádnu
vuohčči
šaddá gálja!
šaddá gálja!

aškkas
baldu
áhtan
bulži
ainjuo suossa!
ainjuo suossa!

Bivval
liehmu
buolaš
galmmas
guoldu
bievla
bihci
čahki
šlavzi!
Čodđi!
geardni
moarri
čearga
cuoŋu
joavgan
goapma
goarvi
guovla
MUOHTA!
MUOHTA!

(Dát ledje)
Vihttalogivihтта sáni maid
fertet máhttit
jus áiggut min riikii gullat.
Vihttalogivihтта ii leat ollu.
Vihttalogivihтта smávva sáni
vihttalogivihтта smávva sáni.

Čihkosis albmosii

Álgoálbmot dáiddačájáhus Canadas cahkkeha jurdagiid

Diibmá lei Canada našunálgalleriijas čájáhus man namma lei Sakahàn. Sakahàn mearkkaša «to light a fire» – cahkkehit dola – ja boahťá Algonquin-gielas. Dolla maid ledje cahkkehan Ottawa gávpogii lei stuorámus riikkaidgaskasaš álgoálbmotdáiddadáhpáhus mii goassige leamaš. Doppe ledje 80 dáiddára 16 riikkas, birra máilmme. Guhťta sáme dáiddára ledje beassan fárrui: Marja Helander, Geir Tore Holm, Viggo Pedersen, Outi Pieski, Gjert Rognli ja Ingunn Utsi. Dasa lassin ledje maid eará dáiddadáhpáhusat Ottawas, muđui Canadas, ja vel Aotearoas (Ođđa Zealanda). Okta mii lei Ottawas lei Joar Nango čájáhus «gaskaboddosaš čoavddus eará dingii» SAW Gallery:as.

Navddán lohkki dovdat sáme dáiddáriid goittotge muhtun muddui, de in áiggo nu ollu čállit daid birra, eará go ovťta Geir Tore Holm proševťtain, lei nugohčoduvvon

”site-specific installation” – báikki hárrái mearriduvvon installašuvdna – man namma lea ”Secret Hidden Garden” – Čiegus čihkkon gilvvagárdi – ja mii lea juste dat maid namma čilge. Ii lean gal diedusge nu čiegus, go lei šiljus olggobeal musea, muhto namma speadjalasttii várra eanet gilvvagárdi sisdoalu go gos dat lei: doppe ledje dan guovllu rásiť ja šattut mat dološ rájes leat geavahuvvon dálkkasin. Čiegus máhtu maid oahpaha ovťta buolvvas nuppi bulvii, ja juste danin orui ge heivemin ahte ledje guovllu álgoálbmotnuorat geat ožžo ovddasvástádusa dan gilvvagárdi fáktet, Sakahàn Youth-oasis čájáhusas. Ledjen Ottawas suoidnemánu, ja dalle lei olles leavťtuin šaddamin. Lei maid nu ahte dat nuorat gain lei ovddasvástádus dan gilvvagárdi galge dikšut šattuid vai daid sáhtť geavahit dálkkasin dasa masa leat jurddašuvvon.

Inuk Silis Høegh: «Ilullaq» – Iceberg, Jieknabákti.

Geir Tore Holm: Secret Hidden Garden – Čiegus čihkkon gilvvagárdi.

Vaikko lei hui čavga presentašuvdna ieš dan pleksi-glássabovssas gos lei dat uhca gilvvagárddáš, ja dan láhkai orui heivemin dan beanta rigida hápmái mii diekkár «almmolaš» gilvvagárdiin láve leat, de dan sisdoallu attii áibbas eará gova – lei ruonas ja šattolaš gos biras lei ránis ja gárži. Das sáhtášii várra maid lohkat muhtun lágan álgoálbmot vs. eanetloguálbmot-jurddašeami. Seammás dat sáhtta čalmmustuhttit dan ahte eará guovllu dáiddár boahká ja ráhkada dáidaga das mii ii soaitte leat dáidda báikkálaš olbmuid, muhto árgabeaivi. In oaivvil kritihkkan, ja lea čielggas ahte lea buoret nu mo lei ráhkaduvvon go ahte galggašii mahkáš buktit iežas báikki luonddudálkasiid Canadai; dasa lassin lea buorre ahte nuorat soitet oahppat juoidá iežaset guovllu birra maid kánske eai diehtán ovddalgihtii – muhto lea lunddolaš goittotge miedihit ahte vaikko vel ieš gulat minoritehtii, de it dušše dan dihtii sáhte sirdit iežat jurdagiid nuppi minoritehta eallimii.

Seammás bázi dat dovdu maŋŋá go ledjen gallestad-dan dán čájáhusa maŋgii ahte ollisvuohta ii lean dáidda maid dušše geahččat, muhto doppe ledje hui ollu muitalusat ge mat orro oahppásat. Vaikko eai leat seammá-láganat go min historjá, danin go juohke álgoálbmot iešguđet sajis máilmmis orru leamen vealahuvvon sierra láhkai, de mis lea goittotge sordojuvvonvuohta muhtun muddui oktasaš. Ainu-dáiddáris Toru Kaizawas ledje muorraskulptuvrrat mat čájehit mo olmmoš čiehká iežas duogáža dassázii go duostá oidnot, Australia aborigiinna Vernon Ah Kee installašuvdna šattai duppalironálaš kommentáran, vaikko dal kánske ii lean dáhtuiguin, danin go mun vuos in ádden ahte ledje Australia vilges ássit geat leat dadjan «We grew here, you flew here» go vuostálaste odđa sisafárrejeaddjiid, eai fal aborigiinnat ieža, mii livččii lean lunddolaš – vaikko vilges olbmot diedusge bohte fatnasiin dalle dolin, eai ge giridiin.

Inuk Silis Høegh: «Ilullaq» – Iceberg, Jieknabákti.

Sáhtášin čállit measta juohke áidna bihtá birra maid doppe oidnen, dego mahkáš dan ahte lei galba mii mitalii ahte Aotearoa ja Torres Island-álbmogat galget diehtit ahte boahhte lanjas leat govat sin olbmui geat leat áigá jo jápmán, eai fal leat jápmán daid govain, muhto leat boares govat ja danin eai leat šat ealimin. Jurddašin ahte mii son lea erohus sin ja min kultuvrraid gaskkas go addet diekkár dieđuid? Deiven oktii leat čájáhusa geahččamin dalle go okta kuratoriin lei oahpisteamen olbmuid čájáhusas. Son álggahii giitimin álgo-álbmogiid geaidda gulai dát eana ovdal, go beasaimet leat das. Mu mielas dat lea okta fiidnáseamos osiin Davvi-Amerihká álgoálbmotkultuvrras maid dieđán, danin go dat lea nu álkkes ja diehtelas vuohki mo deattuhit ahte dáppe leamaš olbmot ovdal ja sii leat ain dás. Das sáhtá joatkit ahte mo mis lea dáppe Sámis: jus mii livččiimet deattuhit min historijá ja árbevieru, ja buot guovlluid gos mii leamaš ja leat, eat dušše dalle go lea sáhka lágain ja rivttiin, muhto álo, livččii go son dat rievdadit mo majoritehta oinnii ja oaidná min. Buot diet jurdagat jorre mus oaiivvis maŋhá go deiven

Sakahán, ja jorret ain, muhto soaitá mun guođán daid servvodatjurddašeddjide, dál álggus goittotge hálidan vuos mitalit eanet moadde daid Sakahán-dáiddábarguin mat erenoamážit báhce muitui.

Vuosttas, ja stuorimus, ja beanta jo dadjat *omnipresenta* objekta lea Inuk Silis Høegha «Ilullaq» – Iceberg, Jieknabákti – mii lei biddjon dego tealtá olles visteoasi badjel našunálagalleriijas. Go boahotá lahka, gullá ahte das lei jietnaoassi maid, jieknajienat, muhto dat masa mun liikojin erenoamáš bures lei ahte danin go Ottawa lea viehka duolba gávpot, de sáhtii oaidnit dan Ilullaq:a vaikko goas ja gos. Nu dat šattai muhtunlágan nugohčoduvvon rukses árpu mu gallestaddamis, vel daid beivviid ge go in fitnan našunálagalleriijas, de oidnen dan goittotge oktii beaivái. Lea amas dovdu diet, oaidnit dáidaga mii nu čielgasit dieđiha ahte mii leat dáppe, ii fal konfrontašuvdnan, muhto diehtun. Lea vátis mu mielas albmáláhkai čilget dan, danin go dat geavvá nu hárve ahte ii oro leamen mus giella ge dasa. Ii leat seammá go ahte mis leat báikkit mat čielgasit leat sáme

PLEASE NOTE

Māori and Pacific Island visitors are advised that the next room contains images of deceased people.

AVERTISSEMENT

Nous tenons à aviser les visiteurs māoris et des îles du Pacifique que la prochaine salle renferme des images de personnes décédées.

Maika'i Tubbs: A Life of its own.

Toru Kaizawa muorraskulptuvra.

báikkit, eanet dego jus Norgga našunálagalleriija livččii cegget issoras stuorra beaivváš-symbola iežas táhkki. Ja de lei vel vuogas muittuhus ahte ii álo ja juohke sajis leat aiddo nu báhkas go lei Ottawas daid beivviid go mun ledjen doppe, nu ahte muiten dan maid návddašit.

Maika'i Tubbs, gii lea Hawaii:as eret, ja su «A Life of its own» lei okta daid installašuvnnain maid mun in riektá ádden vuosttas háve go gehččen dan. Oidnen gal ahte lei sihke klassihkálaš čáppa skulpturella dáidda, ja ahte geavahii odđa-lágan ávdnasiid dahkat dan, muhto lei easkka maŋŋá go ledjen guldalan su iežas čilgemin dan – muhtun dáiddárat ledje jearahallojuvvon oanehis youtube-videoin gos čilgejedje iežaset ja dáidaga duogáža, daid sáhtát geahččat liŋkkas mii lea biddjon vuolimužžii dán esseijas – ahte duođaid áddejin juste manin dat lei sihke nu čáppa ja nu balddihahtti. Lea goargnušaddu (slyngplante) mii gávdno Hawaii:as, dakkár bahkkejeaddji šládja, maid son lea ráhkadan plastihkas, danin go plastihkka lea maiddái sisabahkkejeaddji min eallimis, ja vaikko dat sáhtá leat somá

ja čáppa – smiehta plastihkkaduhkorasaid ja rásiid, ii dušše plastihkkaseahkaid – de dat lea ruska ja duoppar mas ii beasa. Ja mo de go das ráhkada dáidaga? De bajida plastihka odđa dássái, rievdata hálbbes ovttagard-degeavahantallearkka dakkár objektan man ovddas olbmot soitet máksit dievva ruđaid, ja maid eai livčče bálkestit go leat geargan dainna. Addá vejolašvuodaid, danin go rievdata dan funkšuvnna, muhto seammás geavaha man nu láhkai dakkár ávdnasa maid mii eat galgašivčče geavahit nu ollu go bargat. Ja liikkáge, dahje vaikko dan dihtii, in dieđe vel áibbas, hálidan mun su dáidaga eaiggáduššat. Lei okta dan guovtte dahje golmma objevtain olles čájáhusas goas duođaid smihtten «Mun hálidan dien.» Muhto mii dat lea mii mearrida ahte diet plastihkkalieđit leat albmasebbo dáidda go hálbbes plastihkkalieđit maid sáhtášin oastit vaikko gos? Manin mu hypotehtálaš plastihkkalieđit maid *albma dáiddár* lea ráhkadan, galget leat buoret go dat plastihkkalieđit mat mu áhkus ledje dalle go son ii šat gillen rásiid čáhccet?

Sonny Assu: 1884–1951.

Sonny Assu, gii gullá Laich-kwil-tach álbmogii, lea ráhkadan installašuvnna man namma lea «1884–1951». Dat ledje jagit goas Canada politihkárat gilde potlatchárbevieru. Potlatch lei dat go olbmot juogadedje iežaset riggodaga (sátnegirji lohká dat lea sulli dego *spleisefest*, muhto ii soaitte ahte álo galgá luohttit sátnegirjiide go ii dieđe gii lea čállán daid) dan jurdaga miel ahte jus dus lei eanet go darbbašat, de lei buoret juogadit riggodaga earáiguin, ii dušše seastit alces buot maid veadjá. Ieš dat installašuvdna lea ráhkaduvvon 67 veaikkohpas, mat leat hábmejuvnon dego dán áiggi káffe-take away-kohpat, maid gurret ja de bálkestat. Assu čajeha dan nuppegežiid, mo dán áigge olbmot čajehit, juhket, ja de bálkestit iežaset riggodaga, go lea várri oastit káffe divrasii, ja dahkat dan vaikko man dávjá. Soaitá leat seammá vuodđojurdda dás go Tubbs:a prošeavttas, ahte ráhkadit bastevas objektta dakkáris maid mii leat oahppan smiehttát duššin, dákkárin mii loaktašuvvo, ja dan láhkai fuomášahttit áššiid maid olmmoš kánske ii hálit smiehttát. Sivva dasa go mun nu liikojin sihke Assu ja Tubbs installašuvnnaide ii várra leat gal ekologálaš

oamedovdu, muhto eanet dat ahte guktot geavaheaba objekttaid maid mun dovddan, mat lea munnje lunddolebbo go – jus smiehtašii sáme oktavuodas – bohccočoarvvit ja báhkit, dan seammás go das lea čielga historjjálaš linnjá, ja čujuha mo olbmot leat eallán, ja mo ellet dál. Mun liikon čoarvečiŋaide, muhto leat maid plastihkkačiŋat maidda liikon, ja mun liikon sihke goikebirgui ja iežan vejolašvuhtii máksit mendo ollu ruđa liegga mielkki ovddas mas lea binnáš káfesmáhkka. Ii mu mielas leat dat heahpat, muhto liikon erenoamážit go deaivvan dakkár dáiddáriid geat maid orrot geahččaladdamin daid kombinašuvnnaid. Mis lea árbevierru ja mis lea historjá, muhto mis lea maiddái dálááigi, ja muhtumat liikojit dasa.

Manjimuš dáiddár gean hálidan namahit lea Nadia Myre, Algonquin dáiddár gii lea ráhkadan «Indian Act». Ii fal ieš dan lága, diedusge, muhto kopijja das. Dahje sáhtta kánske baicce dadjat dat lea remix, nu mo nuorat gohčodit dan. Su broderejuvnon govat devdet olles seainni, leat mángalot gova oktiibuot, nugo oai-

Nadia Myre: Indian Act.

nnát skánnejuvvon illustrašuvnnas. Lea olles láchka-teaksta, muhto ii leat šat nu ahte sáhhtá lohkat dan, danin go measta juohke áidna siidu lea broderejuvvon rukses ja vilges bearraliiguin. Rukses lea duogáš, ja vilges leat sánit. Muhtun árkkat eai leat gárvásii broderejuvvon, de das sáhhtá lohkat oasi teavsttas, muhtumat leat dušše ruoksat ja vielgat, dego braille-bustávát – dat suorbmageahččalfabehta mii lea ráhkaduvvon čalmmehis ja heajoš-oainnat olbmuid várás – maid ii ávkot šat lohkat. Myre ii leat ieš ráhkadan juohke áidna siiddu, lea ožžon veahki earáin, nu ahte su dáidda lea kollektiivva prošeakta, ja sáhhtá man nu láchkai dadjat ahte son geavaha árbevirolaš duoji čájehit kollektiivva oamasteami lágas mii geahččalii sin defineret oarjemáilmme jurddašuvuogi miel. Dan láchkai lea dego Assu ja Tubbs, muhto nuppegežiid: gokko soai geavaheaba ođđaáigásaš ávdnasiid mitalit historjja ja geografija, de Myre geavaha árbevirolaš ávdnasiid rievdatid ođđaáigásaš mearrádusaid, ja ráhkada dasto duoji das mii muđui leamaš háddjaseami ja ráfehisuoda gaskaopmin.

In aiggo ákkastallat politihkálaš dáidaga hárrái, dan gal guodán dáiddateoriijačehpiide, ja ii ge leat sadji álgit digáštallat identitehtajurdaga ja mo dat ihtá ja gávdno dáidagis, muhto fuomášin čáledettiin ja Sakahàngalledettiin ahte mun geasuhuvvojin daid iežan-lagan dáiddáriidda – dat geat leat oarjemáilmme gávpotolbmot ja sirkumpolára guovlluin ášset, go sin mun orun dovdamin. Sii viiddidit mu máilbme- ja dáidda-oainnu, buvttkeahhtá áibbas ođđa govva. Dan barge baicce moadde Asia-kontinentta dáiddárat, dakkár guovlluin gos measta in oppage diehtán ahte leat álgoálbmogat, muhto in orron riehta fáhtemin sin dáidaga. Lei ráhkaduvvon amas vuogi miel, govvii amas máilbme, ja go doppe ledje nu ollu dáiddárat geat rievdadet je mu perspektiivva kánske logi dahje guoktelot grádain, de šattai álkít ignoreret daid geat livčče bággen mu jorgalit 180 gráda, oaidnin dihtii buot dieid maiguin ferten hommát vai ádden. Hálidan hástalit iežan vai ádden dáidaga, diedán dat eanáš áigge lea dan veara, muhto jus oáččun vejolašvuoda garvit dan barggu, ja leat veaháš láiki ja geahččat daid mat lea ođdas, muhto oahppás, de mun baicce barggan dan. Muhto Canada našunálagálleriija doavva lea vissa dahkat dán čájáhusa – ii varra Sakahán-namain gal – quintenniála čájáhussan, dakkár maid lágidit juohke viđat jagi, čuovvut ja čájehit ođđa álgoálbmotdáidaga. De go njealje jagi geahčen lean fas jođus, lean dassázi doavumis oahppan viidábut oaidnit, go mun diedán lea ollu eanet maid áddet ja nanosmahttit dan áddejumi. Go jus lea okta ášši maid lean oahppan dáidagis dassázi, lea ahte das oahppá – dađistaga ja njozet.

Linjka gos sáhhtá geahččat video sihke dáiddasymposiijas ja muhtun dáiddáriid čilgehusaid sin dáidaga birra čájáhusas (sihke Assu, Tubbs, ja Geir Tore Holm): www.gallery.ca/sakahan/en/50.htm

Illustrašuvdna-govat leat váldon girjjis *Sakahán – International Indigenous Art*. Doaim. Greg A. Hill, Candice Hopkins, Christine Lalonde. National Gallery of Canada, Ottawa 2013.

Maid **Anders Larsen** oaivvildii iežas áiggi sámi kultuvrra ja dáidaga birra

Dán artihkkalis áiggun erenoamážit giehtadallat dan oasi Anders Larsena logaldagas ”Samefolket er eldgammelt her i Norge” (Sámeálbmot leamaš don-doložis Norggas) mii lea sámi dáidaga birra. Logaldat gávno giehtačálusin Romssa musea vuorkkás. Lea eahpitkeahttá Larsena iežas giehtačálus. Logaldat lea hábmjuvvon dego artihkal, muhto lea oalle vissásit dollojuvvon njálmmálaččat. Larsen čujuha moatte sajés njálmmálaš dovdomearkkaide, dego ”Dál go áiggun didjiide sárdnut...” ja ”Nugo gullabehtet.” Goas dat lea čállon ja gos dat lea dollojuvvon ii ide teavsttas, muhto áiggi hárrái namaha ovttá sajés 1942. Logaldat almmuhuvui vuosttas gearde girjjiis *”Mearrasámiid birra” ja eará čállosat*, man moai Ivar Bjørklundain letne doaimmahan. Dát teaksta gis lea heivehuvvon oasáš mu artihkkalis Anders Larsena ja su áiggi birra.

Logaldat lea mángga dáfus hui ođđaáigásaš seammás go dat dohkkeha dan kultur-doahpaga ja meroštallama mii dáža servodagas lei dan áiggi, vaikko Larsena oaivil lo-

galdagain eahpitkeahttá leamaš guldaleaddjiide čilget ahte sápmelaččain maiddá lea kultuvra. Larsen ii mokti-ge dovddat geat su guldaleaddjit leat, muhto go orru soahtejagiid áiggi doallan logaldaga, de lea miellagiddevaš spekuleret Larsena duogášjurdaga hárrái logaldagain; soaitá leat dalá eiseválddiide čilgemin ahte sápmelaččat eai leat primitiiva álbmot, vaikko vel ieš ribaha moatte sajés geavahit ”primitiiva”-doahpaga. Dan sáhtta várra navdit jogo fuomáškeahtesvuohtan ja báidnojuvvonvuohtan das maid ieš lei lohkan eará dutkiid čállošsin, dahje eaktudáhtolaš čihkkon sámi ironiijan mainna dáhttu čájehit man eahpevuoiggalaš dat doaba lea sápmekultuvrra hárrái. Lea maiddá miellagiddevaš registreret man láhkai Larsen logaldalastis orru ákkastallamin dan ovdii ahte sápmelaččat leat álgoálbmot iežasat guovllus, álbmot mas leat hui guhkesáiggi ruohttasat davvin. Su ákkastallan mánggaláhkai lea ovdadiehtun dahje ovdahas dan politihkalaš jurddašeapmái mii bohciidii riikkaidgaskasaš álgoálbmotlihkadusas 1970-jagiin.

Nils Nilsson Skum, Rendrivning.

Go Larsen čilge sámi kultuvrra, de son namaha daid áššiid maid olmmoš vuordá kultuvrii gullat, dego govva-dáidaga, girjjálašvuoda ja musihka, muhto son geavaha hui olu áiggi hállat ja čilget dan konteavstta man ektui ferte árvoštallat sámi kultuvrra ovdáneami. Son nappo čilge sihke sámequovlluid ássanhistorijjá ja deattuha bir-rasa ja eallinguovllu váikkuhusa dan dáidagii mii guovlus riegada. Sus lea dat maid sáhtášii gohčodit kontekstuealla dáiddaoaidnu, mii iešalddes lea oalle odđááigásaš, ja mii álgoálbmodiehtagis dál lea áigeguovdilis fáddá. Lea go son dát duodaštus dasa ahte man ovttalágan ledje dalá ja dálá álgoálbmothástalusat, vai lea go baic-

ce duodaštus dasa ahte áššit leat unnán ovdánan Anders Larsen áiggis dássázii? Čađa olles teavstta čuovgá miella čilget ahte sápmelaččat eai dárbbáš heahpanaddat mastige; mis maiddá lea kultuvra seammá go eará álbmo-giin.

Leat go sápmelaččain dáiddalaš attáldagat?

Larsen jearrá retoralaččat: Leat go sápmelaččain dáiddalaš attáldagat? Son váldá dovddus norgalaš dáiddadutki Harry Fett alcces doarjjan čuoččuhussii ahte sápmelaččaid gaskkas gávdno dáiddalašvuolta. Fett

čállá nammalassii áigečállagis *Kunst og Kultur* 1940:s ahte ”Blant norske samer har kunstbegavelsen vært mye utbredt” (Norggabeale sámiid gaskkas leamaš dáiddalaš attáldagat hui vallji). Artihkalis Fett muitala ee. ahte Isak Saba lei hui čeahpes tevdnejeaddji, ja Larsen, gii lei eallinagi Saba ustit, lasiha: ”Saba ja. Han var meget intelligent.” Son dasto joatká čilget maid dáiddasurggiin sápmelaččat leat, su mielas, buoremusat lihkostuvvan. Larsena áiggi ii lean vuosttamuččat musihka ja lávluma bealde ahte sápmelaččat ledje erenoamážat. Dat lei baicce duoji bokte:

Det er heller på brukskunstens område [same-
ne har gjort seg bemerket] deres skjønnhetssans,
skjønnhetsglede og stilfølelse reiser seg, og her ev-
ner de ofte å skape noe så vakkert at en trygt kan
tale om samisk smak, samisk kultur og samisk
kunst.

Larsen muitala man ivdnái sámevákti lea. Son duođašta iežas poehtalaš ja maiddá analyhtalaš attáldagaid go čilge sámii čábbodatoainnu. Son dadjá ahte čábbát gár-
vodan sápmelačča gávttis lea álo ivdneharmonija, ja lasiha ahte jus hálida vel nannosebbo cealkit, de sáht-
tá dadjat ahte čappa gákti sáhttá leat dego ivdnesym-
fonija. Dasto joatká muitalit ahte ekstravaganta dáža rivgut geavahit sámevávti, erenoamážit valaštallan-
oktavuođain:

En ser også at ekstravagante norske damer går i
samedrakt, helst til sportsbruk. Det tilfredsstiller
deres skjønnhetslengsel og forfengelighet. Norske
fruer har samedrakter til sine små jenter og gut-
ter. Det synes de er vakkert.

Nugo oaidnit, de muitala ahte rivgut lávejedje gárvo-
hit iežaset mánáid sámebiktasiiguin, ja son lasiha ahte
kápe-nammasaš nisson-olgguldabiktasa hápmi 1942:s

lea vajastuvvon nissongávtti hámi mielde. Dan oaivvil-
da Larsen leat sámii váikkuhus.

Logaldalastis Larsen lea hui čeahppi iežas persovvna
doalahit sámii dáiddalašvuoda olggobealde, vaikko ieš
lei girječálii – duođaid vuosttas sápmelaš gii čálii romá-
na. Son dadjá gal logaldaga loahpas ahte ”Sámii čáliid
gaskkas sáhttá namahit čuoovvovaččaid:” Dán listtu lo-
ahpaha ”og undertegnede” (ja vuolláičálii [nammalassii
logaldalli]). Lea veahá imaš go čáliid birra ii daja dađe
eanet – ii goit leat su mánusis mihkkige eará go 8 na-
ma earret iežas. Eahpidan ahte ujustalai go orru muđui
leat sihke ilus ja duđavaš dainna go son lei sihke čálii ja
doaimmaheaddji, muhto dáidá leat ahte ii atnán sámii
girjjálašvuoda nu erenoamážin, dahje soaitá leat nu ál-
kes čilgehus dasa go ahte dalle son iežas mielas lei hál-
lan nu guhká ahte guldaleaddjit dáide jo dolkan, de da-
nin ráhkadasttii vel dušše listtu daid dehálemos čáliin.
Dan listtus leat dieđusge mielde sihke Matti Aikio ja
Johan Turi. Ja Henrik Kvandahl gii čálii vuosttas sámii
historjagirjjiid. Loahpalaččat sáhttá maid ášši leamaš
nu ahte Larsen navddii iežas dovdat sámii girjjálašvuoda
dan mađe bures ahte ii dárbašan dasa mánusa, ahte dat
8 nama dušše ledje muittuhussan alces geaid birra gal-
gá hállat. Ja ieš dieđus manjimužžan.

Go Larsen namaha 1942 erenoamážit, lea lunddolaš
navdit ahte daid áiggiid son lea doallan dán logaldaga.
Eai gávdno dađe eanet čilgehusat dahje duogášdieđut
logaldaga hárrái, de mii fertet dušše árvádallat ahte
Larsen lea dainna mátkkoštan iešguđet ge báikegot-
tiid mielde Sámis, čilgemin dego iežas váldopersovd-
na Ábo Eira *Beaiveálgu*-girjgis ge dahká, mii sámisohka
lea leamaš, mii dat dál lea, ja mii das sáhttá šaddat. Lea
somá oaidnit oalle mánaga parallealla Ábo Eira ja Anders
Larsen gaskkas. Goappašagat fárriiiga eret ruovttubáik-
kis oahpu manjis, goappašagat leigga dakkárat geat oin-
niiga ja cuoigguiga váilivuodaid servodagas sámii áššiid

John Savio: Okto.

hárrái, ja goappašagat šattaiga sámi áššiid čuvgejeddjin ja agitáhtorin.

Sámi dáidda: Savio ja Skum

Anders Larsen ferte leat berostan erenoamáš olu sámi dáidagis. Logaldagastis sus leat miellagiddešemos mearkkašumit Nils Nilsson Skum ja John Savio barguid birra. Čállá Savio birra ahte son lei sámi romantihtkár gii negadii sámi Kanaan-eatnama birra, ja lasiha ahte dego Movsses, Savio ge dávjá dovddai iežas leamen okto. Larsen ráhkada miellagiddevaš oktavuoda Savio oktovuodadovddu gaskkas ja su "Okto"-nammasaš govas. Larsen dadjá ahte govas navdo leat symbolalaš mearkkašupmi, ahte dat govve Savio iežas dovdduid. Ii daja gii dat lea gii navdá, muhto geavaha passiivahámi-vejolašvuoda ovddidit oainnu mii navdimis sus aldes lea. Larsen ferte leat dovdan Savio bures, go čállá

viidásebbo su birra ahte Savio lei behtton iežas olbmuide go dahke nu uhccán lokten dihtii sámi čeardda [kultuvrralaččat]. Savio ja Larsen soaitiba leat deaivvadan dan áigge go Savio lei Borkenes-gilázis Kvæfjorðas 1918-19. Seammá áigge han Larsen ge fárrii Finnmárkus Vuovdesiidii Harstad guovllus.

Larsen muitala hui vuđolaččat Savio eallima birra, ja dadjá ahte leat gohčodan su sápmelaččaid [Edvard] Munchan (danin go Munch loahpageahčen iežas eallima bargagođii muorravajus-govaiguin). Larsen buoh-tastahttá John Savio ja Nils Nilsson Skum govaid, ja dadjá ahte gokko Skum tevdnii olles ealu, de Savio berostii ovttaskas bohccos. Orru dego duodaštus Larsena čuoččuhussii Savio oktovuoda birra. Dasto čuovvu guhkes čilgehus Savio dáidaga birra, mas Larsen site-re ja čujuha dasa maid Harry Fett čálii John Savio dáii-

daga birra. Larsen orru atnimin Fett doarjjan iežas čilgenvuohká, ja loahpaha ge logaldagastis seammá vuoiŋnas ja stiillas go Fett čálus ge lea, máinnodettiin Finmmárkkuduoddara. Lea measta dego Larsen ieš lea fáhtehallan sámi romantihka váikkuhussii go čilge duoddara stuorisvuoda ja mearkkašumi. Ii leat šat sáhka mearrasámiin dahje badjesámiin, muhto sápmelaččaid oktasaš kultuvrras ja man dehálaš boazodoallu lea leamaš. Muhto de fáhkka dego rohttejuvvo eret iežas govas, ja fuomáša ođđa áiggiid váikkuhusa, go loahpaha logaldaga cealkagiin: ”Dál lea biilajohtolat joavdan Kárášjohkii ja go riikageaidnu gárvána, de boahťa ruovdemáđijohtolat.”

Dáiddadiehtti Hanna H. Hansen oaivvilda girjjistis *Fortelling om samisk samtidskunst*, 2007, ahte Fett čilgenvuohki lea paternalisttalaš, mii vuodustis atná sámi dáidaga primitiivan ja dakkárin mii čuovvu eará ovdánanlinjjáid go omd. eurohpálaš dáidda, muhto ahte dan galgá liikkáge atnit mávssolažžan iežas eavtuid vuodul. Dákkár oaidnu ”unnida” álgoálbmotdáidaga dan dihtii go ii atte dasa seammá ovdánanvejolašvuodaid go dáidagii muđui, de vaikko Fett máidnu Savio, de Savio dattege báhcá ”primitiivva” čearddaidd dáidaga ovdamearkan.

Nubbi ja áibbas eará miellagiddevaš ášši Anders Larsena hárrái lea ahte son muittuha iežas gáimmi, máttasámi báhpa Anders Fjellnera pan-samismma, vaikko ii goabáge dieđus geavat juste dan doahpaga go dat ii lean vel dalle hutkojuvvon. Dattege lea hávski registreret dan oktasaš (našunála) vuoiŋna maid dalá sámi ovddasmannit ovddastedje otnáš gáržžiduvvon lokála ja giella-joavkkuide ráddjejuvvon oainnuid ektui.

Sámiid Kanaan-eana

Nugo namahin ovdalis čállošis, de oaivvildii Larsen ahte Savio niegadii sámi Kanaan-eatnama birra. Kanaan-

eatnama čujuhus lea muđui ge miellagiddevaš dan dihtii go Larsen han diktá iežas váldopersovvna Ábo Eira *Beaiveálgu*-girjjis adjagasas oaidnit sámiid Kanaan-eatnama, muhto ”dego Moses, [] ieš fal ii beassan dan hearvás eatnamii.”

Ja su jurdagat manne dal guhkkásii boahťte áigái. Sutnje bohte rat oainnáhusat. Son oinnii sáme-soga boahťte áiggi: Dat lei joavdan stuora árvui, bajásčuvgehussii, ja áiggálaš buorredillái, nu ahte vel juohke dáža ge, gii diđii su máttarvánhemiin lei veaháš ge sámevarra, gáhčai jearakeahťtái dan mitalit; das go áiggit ledje earáhuvvan nu ahte dat adnojuvvui oalle gudnin gullat dan árvvus adnojuvvon sámesohkii.

Son oinnii sámiid Kanaan-eatnama.

Dego dološ Moses várdádii son várrečohka alde ja oinnii Kanaan-eatnama, muhto ieš fal ii beassan dan hearvás eatnamii (Larsen 2013: 64-65).

Sáhtášii han máŋgga dáfus čuočuhit ahte Ábo Eira oainnáhus lea duohtan šaddamin go eanet ahte eanet olbmot dál čálihit iežaset sámi jienastuslohkui; ahte jo dadjat juohkehaš gii diđeš ahte sus lea veahá ge sámi duogáš dál áŋgirusšá almmuhit iežas sápmelažžan.

Navdimis Ábo Eira oainnáhusas ja utopalaš višuvvna duohken ledje vuosttažettiin kultuvrralaš sávaldagat; ahte sápmelaččat hálidedje šaddat sápmi kultur- ja giellamáhtu geažil, muhto áiggit leat rievdan ja ođđa vuogádagaid geažil leat álbmogis šaddan eará beroštumit ge manin almmuhit iežas gullat álgoálbmotjoavkkuide. Dasa sáhttet leat sihke ekonomalaš, juridihkalaš ja persovvnalaš sivat, muhto dat eai dattege unnit Ábo Eira adjagas-niegu oainnáhusa sámi boahťte-áiggi hárrái.

Mo Anders Larsen govvedii ja málii sániiguin BEAIVEÁLGU-románas

Anders Larsen lei vázzán tevdnen-oahpu, ja lei ieš ráhkadan visot sárgu-
miid Mearrasámiid birra giehtačállošis man sáddii Qvigstadii Romssa
museas, de dáiddii son dattege leat čeahpit sániiguin govvet go sárgut.
Beaiveálgu-girjji Larsen duođašta iežas sátneduojárin go hui vuohkka-
sit govve maid girjji váldopersovdna Ábo Eira oaidná čohkkádettiinis
muhtun dearpmáš alde:

Son čohkkái muhtun dearpmáš alde. Goabbat bealde lei alla ceakko
várru. Gáissá ávjos njunit allánadde almmi vuostái dego mat goargo-
čoarvvit. Várrečohkain lei muohtadielku duokkodákko. Dan ii lean
vel geassebeaivváš eatnadan suddadit.

Vuolibuin várregilggas lei juovva – dan čurges vári čuopmasat – ja
buot vuolimusas lei rásseeanan ja soahkevuovdi. Ja gaskal dan guok-
te vári, vággevuodus, šealgái jávri dego riebangolli. Eai dušši dihtii
lean ge dološ sámít navdán dan jávrru Šelgesjávriin. Smávva jogažat
golge dego silbasuonat várregilgga mielde vuolás jávrái, ja jávregát-
tis lei boazoeallu rásiid guohtumin. Eahkedisbeaivváš gollehii ja girkkásmuhtii buot.

Muhto dat jaskes jávri vággevuodus čokkii buot nu divdna iežas
askái. Dat lei okta gáfat stuora speajal, mas oidnui buot vulosoivviid:
jávregáddi buot bajimusas, várrečohkat ja dat čohkkesalit albmi buot
vuolimusas jávrevuodus. Dat lei govva, nu čáppis, ahte ii riegát gal
dakkár govva vel máilmmi buot čeahpemus govvideaddjis ge. Das lei
aiddo seammá ivdni go váris, almmis ja vuovddis. Ja das lei buot nu
imašlaš visodit govviduvvon. Ja dan govvas lei vel heagga ge. Bohccot
oidnojedje lihkeamean dan jávregovas. Dušše soames guolli bákŋalii
jávrris ja moivedahtii duolletdállet veaháš dan imašlaš čappa gova.

Raporta Genevas

Dráma go WIPO lávdegotti presideanta šluppohasttii Ruota ambassadevrra

li leat álki suddjet árbevirolaš máhtu ja kultuvrraid. Ovttastahtton našuvnnaid WIPO sierra lávdegoddi lea 14 jagi juo bargan árbevirolaš máhtu ja árbevirolaš kultuvrraid buktagiid suddjemiin. Ain rahčá hástalusain man viidát riikkaidgaskasaš soahpamuš galggašii fátmmastit.

Čoahkkimis dán giđa Genevas WIPO (World Intellectual Property Organisation) lávdegottis gohčoduvvon *Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore*, šluppohasttii lávdegotti jodiheaddji Wayne McCook Ruota Geneva ambassadevrra ja bissehii su sáhkavuoru. Jodiheaddji áittii luohpat lávdegotti 14 jagi barggu dasa, ja sáddet buot riikkaid ja NGOaid ovddasteaddjiid ruoktot.

– Mii leat gusto dušsás geavaheamen buohkaid divrras áiggi. Jos Ruota ovddasteaddjis ležžet Stockholm-mas sierra *instruvssat*, de ávžžuhan daid buktit min ovdi ihttráži, vai olles lávdegoddi diehtá maid eavttuiguin mii leat bargamin. Nu beaškali jodiheaddji ja áittii luohpat jodihandoaimma.

MAID OAIVVILDII RUOTTA?

Viimmat lei muhtin gii njuolgga dajai mii lei ON miel-lahttoriikkaid ulbmiliid lávdegotti bargguin. Ruota ambassadevra álggahii sáhkavuorus ná – diedusge diplomáhtalaš sárdnunuogi mielde ja engelasgillii: “Ruotta sávvá buresbohtima lávdegotti bohtosiidda, ja doarju riikkaidgaskasaš *ii-geatnegahtti* juridihkalaš soahpamuša. Dan ektui mii ge bidjat buot searaideamet ...” Guhkkelii ii ollen Ruota ovddasteaddji ovdal go presideanta časkkii šluppoha beavdá, ja dáhtui diehtit makkár instruvssaid ovddasteaddji lei ožžon Stockholm-mas.

Lávdegotti presideanta, Jamaica diplomáhta Wayne McCook lea moddjás almmái, muhto lávdegotti dievasčoahkkimis bissehii ruota ovddasteaddji sáhkavuoru. Presideanta orui oaivvildeamen ahte Ruotta lei ráddjemín oppa WIPO-lávdegotti barggu.

MII DÁHPÁHUVAI “GIDDEJUVVON UVSSAID DUOHKEN”?

Ovdal go presideanta Wayne McCook (Jamaica ambassadevra) beasai bissehii dievasčoahkkima oanehis boddui, de dáhtui EU ovddasteaddji sánisaji. Son moittii presideantta go lei botken Ruota ovddasteaddji, ja gii dasto ii lean beassan buktit ovdan sin oaiviliid. Presideanta ii vuollánan, ii ge addán fas sáni Ruota ambassadevrii. Baicce geardduhii dan ahte badjel 100 riikka ja olu NGOaid resurssaid leat geavaheamen duššái dáinna lávdegotti bargguin.

Beaivvi maŋná ii buktán Ruota ambassadevra dieđuid dahje dearvuodaaid Stockholmmas. Muhto juoga fertii lean dáhpáhuvvan giddejuvvon uvssaid duohken. Dievasčoahkkim ja dasto unnit bargojoavkkuid čoahkkimat joatkašuvve dego ii livččii mihkkige dáhpáhuvvan dievasčoahkkimis beaivvi ovdal. Bargu mainna jotke, ja leat ain joatkimin, lea soabadit loahpalaš teavstta láchkáparágráfaide.

“II-GEATNEGAHTTI” LEA OAH PES ÁŠŠI

Ii leat vuosttas geardde go WIPO-lávdegotti čoahkimiin geavahuvvo doaba “non-binding legal document”. Lávdegotti čoahkkimis 2004, goas Sámikopiija oassálasttii vuosttas geardde, sávasi Suoma ovddasteaddji dan ahte sii galggašedje soabadit dokumeantta maid gohčodii “international soft law”. Geavatlaččat várra oaivildan sullii seamma maid Ruota ovddasteaddji celkkii dál 10 jagi maŋná.

Go WIPO “árbevirolaš máhtu” lávdegoddi vuosttas kártegodii árbevirolaš máhtu ja kultuvrraid lágalaš dili 15 jagi dás ovdal, ja maŋná digaštalle lávdegotti mandáhta sisdoalu, ja dasto maŋemuš 5 jagi leat digaštallan láchkáparágráfaid, de dáidet leat leamaš goit guokte áddejumi das maid lávdegoddi galggai ollašuttit. Eamiálbmogiid ovddasteaddjit dáidet leat doivon ahte stáhtaid, dahje riikkaid, ovddasteaddjit galge soahpat riikkaidgaskasaš vuogitvuodavuogádaga mii eastadivččii eamiálbmoparágráfaide.

WIPO lávdegotti plenum. Lávdegottis leat ovddastuvvon buot ON 179 stáhta. Dušše sullii 100 stáhta oassálastet dábálaččat. Suopma ja Ruotta ovddastuvvon iežaset sáttatolbmui-guin, muhto dábálaččat EU oktasaš ovddasteaddji buktá EU miellahttoriikkaid oaiviliid plenumis.

giid árbevirolaš máhtu ja kultuvrraid buktagiid lobi-his geavaheami. Dasto leat doivon dan ahte stuorra-servodagaid geavaheapmi galggai buhtaduvvot nu ahte dakkár buhtadus boadášii ávkin eamiálbmogii dahje kultuvrii gos máhttu dahje buvttá lea vuolgán. Olu stáhtaid oaivil gis orru leamen dat ahte livččii buorre jos stáhtat soabadivčče, muhto lea dattege juohke stáhta hálddus dahkat riikkaidgaskasaš soahpamuša lánkan iežas rájaid siskabealde. Dan sivas hállet ge “Non-binding” soahpamušas.

Olu ON soahpan instrumeanttat han leat dakkárat mat iešalddes eai geatnegahte stáhtaid. Juohke stáhta mearrida mo váldet vuhtii soahpamuša. Nu lea maiddái ON mañemuš soahpan instrumeanttain, namalassii eamiálbmotdeklarašuvnnain.

Goit lea WIPO lávdegotti bargu lánkaparágráfai-guin duodaštan dan ahte ii leat álki soabadit čovdosiid

maid buot ON miellahttoriikkat sáhttet dohkkehit. Erenoamáš hástalussan ON vuogádagas lea vel dat ahte riikkat galget leat ovttamielalaččat jos lávdegoddi galgá ollet loahpalaš bohtosii. Das ii galgga jienastit. Nu galgá áddet lávdegotti barggu proseassan mii ain sáhtta bis-tit olu jagiid. WIPO válđochoahkkin han lea ge šaddan dađistaga guhkidit lávdegotti mandáhta guvttiin jagiin ain háválassii.

DAVVIRIIKKAT SOABADALLAMIN

Norga, Ruotta ja Suopma leat soabadallamin Davviriikkaid sámekonvenšuvnna. Árbevirolaš máhtu ektui lea ekspeartalávdegoddi evttohan ná, artihkal 31:

Statene skal respektere det samiske folkets rett til å forvalte sin tradisjonelle kunnskap og sine tradisjonelle kulturelle uttrykk, samt arbeide for at samene kan bevare, utvikle og formidle dem til kommende generasjoner.

Eamiálbmogiid ovddasteaddjit čohkkájit manábealde. Ovddemuččas dás Australia eamiálbmot jurista Patricia Adjei.

Sámi govdása symbolat dán láhttis. Erenoamážit Suomas lea šaddan dábálažžan geavahit dološ sámi oskku symboliad čiknan. Dát láhtterátnu lea Levis muhtun hotealla láhttis.

Statene skal arbeide for at det samiske folket, når samisk kultur anvendes kommersielt av andre enn samer, får innflytelse over virksomheten og rimelig del i det økonomiske utbyttet av denne. Den samiske kulturen skal vernes mot bruk av kulturelle uttrykk som på en misvisende måte gir skinn av å ha samisk opphav.

Statene skal arbeide for at det tas hensyn til samenes tradisjonelle kunnskap ved beslutninger om samiske forhold

MO DE JOS DIEN DOHKKEHIT?

Artihkkala teaksta lea dušše rámma viiddis ášši ektui. Jos vuos Davviriikkat nie sohpet, de sii fertejit dasa ráhkadišgoahit sisdoalu. Seammaláhkai go WIPO lánvegoddi lea bargan láhkapáragráfaiguin 2009 rájes, šaddet Davviriikkat ge bargagoahit láhkateavsttain mii geatnegahtá Norgga, Suoma ja Ruota. Muđuid

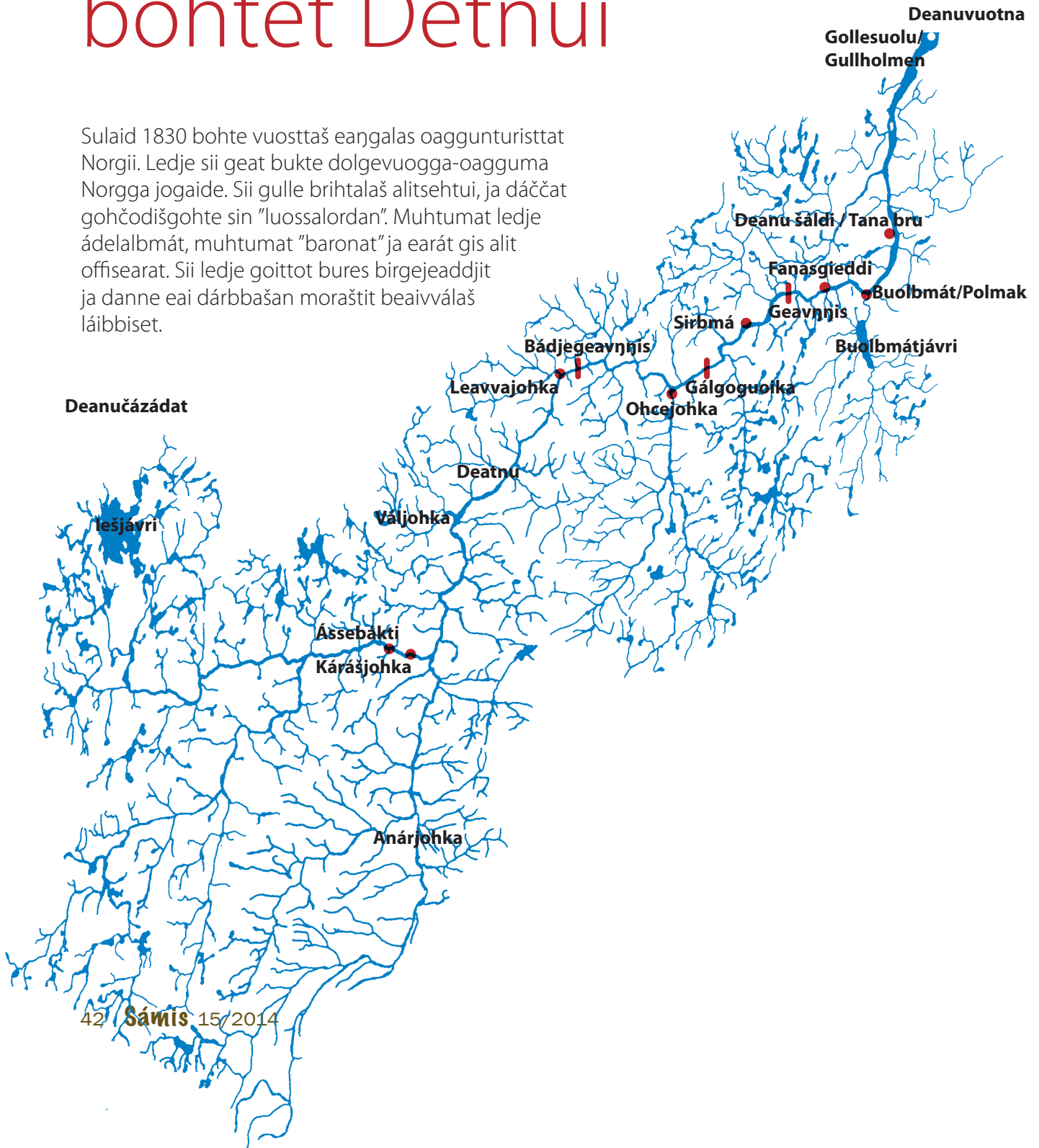
han namahuvvon artihkkalis ii leat árvu. Oanehaččat daddjon, láhkateaksta galgá dadjat makkár árbevirolaš máhtus, ja makkár kultuvrralaš ihtagiin (eŋgelasgillii: traditional cultural expressions) lea sáhka. Dasto galgá láhkateaksta mitalit mo buhtada geavaheami (geavaheapmi mii dasto ovdal leamaš lobiheapmi), ja ferte maid čujuhit geasa galgá buhtadus leat ávkin.

Geavatlaččat fertešii Davviriikkain leat oktasaš ásahus mii goziha dán áššesuorggi, go kultuvrra man áiggošedje suddjet lobihisvuodaid ektui, lea seammá buot golmma Davviriikkain. Goas dat davviriikkalaš gáhttenvuogádat ollašuvášii, dan gal eat duostta einnostit. Dattege galggašii leat olu álkit golmma Davviriikkii soabadit go ON:a 193 riikii.

Eangalas *"luossalorddat"* bohtet Detnui

Sulaid 1830 bohte vuosttaš eangalas oaggunturisttat Norgii. Ledje sii geat bukte dolgevuogga-oagguma Norgga jogaide. Sii gulle brihtalaš alitsehtui, ja dáččat gohčodišgohte sin "luossalordan". Muhtumat ledje ádelalbmát, muhtumat "baronat" ja earát gis alit offisearat. Sii ledje goittot bures birgejeaddjit ja danne eai dárbbášan moraštit beaivválaš láibbiset.

Álaheadju 1857. Sárggus: Pottinger 1905.

"LUOSSALORDDAT" DETNUI

Vuosttaš "luossalorddat" bohte Detnui Álaheaju bokte. Magnus Klerck, geas ledje beroštumit Álaheajeanus, oahpistii vuosttaš eangalas turistaogguid Detnui 1838:s.

Vieljašguovttos Edvard ja Albert Brettle bođiiga giđđat 1850 Álahedju ja oakkuiga viššalit eanus. Soai váidojuvuiga ja sáhkohalaiga máksit 10 spesidála goabbáge. Vieljašguovttos mávssiiga sáhkuid ja johtáiga Detnui, mii turistaogguid mielas lei ain hui "luondduvidá". Dáppe ge gottiiga soai bures.

Seamma jagi, 1850, Stephan Henry Thomas, gii hovdii veaikeruvkke Álaheajus, galledii eangalas oaggunskihpáriiguin Deanu. Son gávnnahii ahte Deatnu ii lean nu buorre dolgevuoggajohkan go Álaheajeatnu.

Stephan Henry Thomas, gii hovdii veaikeruvkke Álaheajus, galledii eangalas oaggunskihpáriiguin Deanu geassit 1850. Govva: Altas historie bind 2, 1995.

Muhtun skohttalaš, John Francis Campbell (1821–1885) ja su oaggunskihpár galledeigga čázádaga sihke 1851, 1852 ja 1862. Dan čállá Campbell girjjistis *Frost and fire*, mii almmustuvai 1865:s. Mátkkiinis son dagai čáppa akvarellaid. Deanučázádaga birra leat lagabui 60 akvarella, maid kopijjat dál leat Noras/ČálliidLágádusa vuorkkás. Originálat leat *National Library of Scotland* vuorkkás Edinburghas.

Gohttensadji Badjegeavgná Vuolemušbihtás gos skohttalaš John Francis Campbell ja su oaggunskihpár gohtiiga oanehis áigge borgemánus 1851. Gova olgešbealde lea suhkki Johanas. Noras/National Library of Scotland, Edinburgh.

Campbell (1821–1885) akvarella čájeha gohtensaji Badjegeavgnás suoidnemánu 1852:s. Oaidnit ee. suhkkiid geat ledje eret Kárášjogas. Sii leat vuoššamin luosaid maid leat goddán Badjegeavgná govvis. Noras/National Library of Scotland, Edinburgh.

Kárášjohkalaš Johanas, gii lei Campbell-joavkku ofelaš. Campbell 1852. Noras/National Library of Scotland, Edinburgh.

Mátkkošteamen Álaheajus Kárášjohkii. Pottinger 1905.

Kárášjohka 1857:s. Pottinger 1905.

HENRY POTTINGER

Geassit 1857 eangalas almmái Thomas Pottinger ja su skihpár John Sargent galledeigga Deanučázádaga, man Pottinger gohčodii “the broad, glistening flood, the glory of Nordensfjelds”. Dán čállá son girjjistis, *Flood, Fell and Forest*, mii almmustuvai 1905:s. Soai jodiiga vácci Álaheajus Kárášjohkii biergasiiddiskaguin láigohuvvon noađdeheasttaiguin.

Kárášjohka lei gale gelddolaš báiki galledit, máilmmi boaittoealde ávdinguovllus. Earret eará čállá son dán Kárášjoga birra:

“Kárášjoga báikegoddi, nugo Ássebákti ge, lea duolba giedde-eana, gos dalle go leimme doppe, ledje albmát láddjemín suinniid oanehis liššáiguin. Doppe ceaggái maid unna, čappa muorragirkoš rukses dáhkiin. Dat lea gitta geasiáigge. Muđui Kárášjogas ledje birrasii 20 hirsavistti, dušše báhpa ja gávpealbmá visttiin ledje guokte etáša. Dasa lassin imašlaš olgovisttit, buohkat huksejuvvon njealje juolggi ala, ja šliipageađgi ja millorenne, ja lassin čiekŋalis gáivvo mas lei vinta ja gievdni. Gáivvobotnis lei čázi birra mehter assás jiekŋa. Dat lei buorre sadji doallat mielkki galmmasin. Moai luittiime mielkebohtaliid gáivvobodnái oag-

gunduorgguiguin eahkedis, ja vintiime daid idđedis ovdal go olbmot lihkke.”

Pottinger girjjis lea Deanučázádaga birra badjel čuohte siiddu. Dán oktavuodas leat su dárkomat guovllu olbmuid luossabivddu ja erenoamážit eangalas “Iorddaid” oagguma birra miellagiddevaččat. Sii rehkenastojit Deanu turista-oagguid álggaheaddjín.

Soai bálkáheigga njeallje suhkki oahpistit sudno vuolos Deanu. Sii ledje čalbmebeale oahpaheadji Ámmon (Amund Hansen, 1806-1887), Mihkkil, Lemet ja Johanas. Johanas lei maddái eangalas joavkku ofelaš moadde jagi ovdal (1855), ja lei dalle ožžon nama «Little Savage» (Unna villaalbmáš), čállá Pottinger.

Pottinger joavku oggo Deanu vulos ja áigo gohttet guhkit áigái Gálgoguikii, mii lei šaddan eangalas albmáid bivnnuhis oaggunsadjin. Sugadettiin vulos oidne stuorra buođu, mii vissásit lei *rastábuođđu* Vuovdaguoikka bokte. Gálgoguikii jovde borgemánu 18. beaivve. Dás gávdne dollasajiid, holggažiid oaggunstákkuid várás ja doabbariid maid eangalas oaggut ledje guođđán.

Kárášjogas oruiga Pottinger-guovttos gávpealbmá Fandrem dálus. Pottinger čállá (heivehuvvon sámegillii):

“Fandrem dálvedállu Kárášjogas gal ii lean mihkige luksusdáluid. Eangalas dási ektui dállu ii lean mange láhkai vuogas. Eai gávdnon gávnnit, illá ledje stohpogálvut, mat eai lean áktánasat. Dállu ii lean buhtis ge – ja juohke sajis ledje gavjjat. Muhto datte: Dáppe sáhtii čohkkát ja čállit, ja nohkastit maddái ráfis. Basadit ja málestit geavatkeahtá čuoikasuoiggama

oaivvi badjel. Molssodit váttisvuodaid haga. Dát ledje duođaid buressivdnádussan munnuide maŋŋá go leimme vázzán 200 kilomehtera ávdin duoddara badjel polargierddu davábealde, ja issoras suoidnemánu beaivváš goardima vuolde mat dušše dagahit givssiid.”

Ove Christian Fandrem (1810–1893) lei Fandrem gilis eret Trøndelagas. Sus lei gávpi Álaheaju guovllus gos ásai geassit ja dálvit gávppašii Kárášjogas. Son báži iežas juhkanvuodas pistovllain ovdalaš juovllaid 1883 Kárášjogas.

OAGGUNBARTA "LUOSSALORDDAID" VÁRÁS

Barggadettiin girjiiinis (mii nappo almmustuvai 1905) Pottinger lei ožžon dihtosii ahte Gálgoguoika lei šaddan bivnnuhis oaggunsadjin eangalas oagguide. Dasa lei cehkkojuvvon oaggunbarta sin várás. Dat lea otne Deanu musea šiljus Buolbmágis. Dán oagguma muitun lea maiddái báhcán namma, go dastán oaggunbartta saji vuolábealde lea gohpi mii otná dan beaivve gohčoduvvo «Eangalas gohpin».

Eangalas oaggut šlivgo stákkuin fatnasis geavahettiin guovllu suhki. Sii oggo dábálaččat dolgevuokkain, muhto geavahedje maiddái basteoaivvi ja reahkaid; maŋŋá maiddái silkeguoli. Pottinger-guovttos gottii-ga dan geasi su. 350 luosa, son čállá. Várá ledje eanaš dittit.

IDJADEAMIT "SIVILISEREJUUVON" VISTTIS

Maŋŋá go leigga máŋga vahku ásođan tielttás ja goađis, de viimmat beasaiga moadde ija ijastallat "siviliserejuvvon" visttis Buolbmágis. Dáppe lei gávpealbmás

Schanche guossedállu. Dál soai beasaiga oadđit seanggas mas lei láchkan. Soai finadeigga maiddái Buolbmatjávrii guovllus bivdimin guovžža mii vissa lei oidnon doppe. Sudno ofelaš lei buolbmátlaš gean Pottinger gohčodii "báikkálaš barbáran ja hui ropmi". Son lei beakkánis guovžabivdi ja lei goddán buohkanassii 15 guovžža.

Go bođiiga Buolbmágii vuosttaš beaivve, de lei Schanche báhcán bissuin áibmui čájehit buresboahhtima. Lanjas lei sherry-boahhtal beavddi alde vuordimin. Lei čielggas ahte eangalas albmáguovttos leigga vurdojuvvon. Muhto go vuolgališgođiiga Deanunjálbmái ja skiippa mielde ruoktot Englándii, de ii lean earrodearvuohta seamma hávskkálaš. Schanche attii sudnuide dakkár stuorra rehkega borrama, idjadeami ja báiddiid bassaladdama ovddas mii lei heahpatmeahtun, čállá Pottinger. Ii das galle. Sherry, man eaba lean dingon, lei loikkas ja smáhka haga ja mávssii 2 ½ dollara. Gávpealmmái gáibidii maiddái latnjamávssu jándora ovddas go leigga bivddus Buolbmatjávrii. "Moai oruime guossedálus golbma ija ja borame guokte liegga mál-

Pottinger lea dohppehan stuorra luosa, man Ámmon (Amund Hansen) áigu roahkastit. Ámmon (1806–1887), oahpaheaddji Kárášjogas eret, lei okta dain suhkkiin geat sugahedje Pottinger-guoktá Deanu vulos 1857:s. Pottinger, 1905.

lása doppe. Dan rehkega ovddas maid fertiime máksit Schanchii Buolbmágis, de livččiime sáhttit orrut buorre vahku buoremus hoteallas Norggas.”

Muhto Pottinger-guovttos eaba lean gale buoret go Schanche. Suhkkit ožžo 18 dollara iešguhtege barguid ovddas maid ledje dahkan. Badjel golbma vahku ledje bálvalan eangalas albmáguoktá. Ja guhkes fanasgoargunmátki bajás Kárášjohkii vurddii sin – ja man gaska lei lagabui 200 kilomehtera.

Pottinger-guovttos guđiiga Buolbmága borgemánu 31. beaivve.

Čuovvovaš jagiid bohte eangalas oaggut geaid váldo-oaggunsajit ledje Badjegeavngnás vulos Geavngnái. Maŋemuš ”luossalorddat” fidne oaggumin Deanus 1920-logu álggus. Dalle lei guovllu oagguid lohku lasánan garrasit, ja nu ii lean Deatnu turistaoagguide šat nu bivnnuhin.

Gohti Gálgojohmiellis gos Pottinger ja su mátkeskihpár oruiga geasset 1857:s. Gohti lei dego nuoskkes ”ráigi eatnamis”, ja soai fertiiga ollu čorget ovdal go duosttaiga čakŋalit dohko, čállá Pottinger girjjistis. Pottinger, 1905.

Luossabarta mii cehkkojuvvui eangalas ”luossalorddaid” várás Gálgojohmiellái 1870-logus. Seinniide leat cázastuvvon fearra mat, mat muittuhit dan áigge. Otne barta lea Deanu Musea šiljus Buolbmágis.

Silkeguolit (”fantomsluk”) maid eangalas oaggut bukte Detnui. Govat: Mihkku Solbakk.

“Luossalorddat” ja guovllu suhkkit Leavvajogas su. 1900. Gurutbeales: Admiral Hammond, nuorra gánda, Jovna-Mihkkil – Mikkil Johnsen Svart (1854–1908), Biehtár-Ándaras, Elias Balto (1856–1937) ja parlamentamiellahttu William Fox. Govva: Nuorttanaste.

Deanučázadaga ássiide gal ledje dát “luossalorddat” hui bivnnuhat. Sii bálkáhedje sihke suhkkiid ja roahkkuid. Dan lassín suhkkit ja roahkkut ožžo luosaid maid eangalas albmát godde.

OAGGUN ŠADDÁ DEATALAŠ GUOVLLU GUOLÁSTEADDJIIDE

Čázadaga luossabivdiid deataleamos bivdovuohki lei – ja lea ain – fierpmástallan. Muhto nuorat ja boarrásat oggo maiddá nođuin, mii lei hui eanjalis bivdovuohki. Dasa geavahuvvojedje nođđu (šluppot), duorgu, vuogga ja basta mii lei unna stákkoš, mas ii lean rulla eai ge fárrfut.

Nuorat geavahišgohte dađistaga stággomálliid ja basteoivviid maid eangalas oaggut bukte čázadahkii. Gevahišgohte stákkuid main ledje rullat ja fárrfut. Álgostákkut ledje guovllus ráhkaduvvon, ja ráhkaduvvon lánjain ja subiin ja ledje hui oanehaččat.

Dađistaga guovllu suhkkit fidnejedje oaggunbierra-siid eangalas albmáin, geat maiddá oahpahedje

guovllu olbmuid oaggut dolgevuokkain. Ii vássán guhkes áigi ovdal go guovllu olbmot ohppe oaggut ođđa stákkuiguin seamma čehpet go sin oahpaheaddjit.

Nuppi máilmmesoadi maŋŋá olbmuid eallindilli buoránii hirbmosit, ja nu áigi maiddá lassánii hervvoštallat. Dat dagahii maid dan ahte turistaoaggun ii lean šat moatte olbmo áiggeájanassan muhto šattai ollugiid áiggegollun. Dan lea maiddá Deatnu šaddan vásihit.

Otne norgalaččat, ja erenoamáš ollu suomelaččat bivdet luosa dáppe juohke geasi. Suomelaš oaggun-turisttat goddet badjel beali luossasállašis mii goddo Deanus, ja leat duođaid šaddan giksín guovllu luossabivdiide. Čázadaga luossabivdit leat dál gáibidan reguleret suomelaččaid oagguma.

Gáldu: Aage Solbakk: DEATNU – TANA – den beste lakseelva. Utviklingen av laksefisket med vekt på stangfisket – oaggun – i Tanavassdraget. Praksis, bruk og forvaltning. Etter 1750. ČállidLágádus, 2011.

Nođđo-oaggun lei hui eanċkalis bivdovuohki. Dasa geavahuv-
vojedje nođđu, duorgu, vuogga ja basta mii lei unna stáċkoš.
Váldooassi lei nođđu, mii lei šluppot man birra lei gissojuvvon
duorgu. Duorgogeahċái lei ċadnon vuogga, mii dábálaċċat lei
muhtun lágan basteoaivi. Maŋŋá geavahuvvui maddái silke-
guolli (man fidnejedje eangalas albmáin) ja devon.

Sugadettiin nođđu lei suhkki juolggi vuolde ráċċu vuostá. Nođus
duorgu manai bastta badjel ċáhċái. Go guolli dohppii, de basta
mieđihasttii dan mađe ahte guolli bisánii vuggii. De nođđu bál-
kestuvvui ċáhċái. Nođđu heaŋgái guoli maŋis ja nu váibadahtii
dan. Go guolli lei váiban, de suhkki sugai nođu lusa ja nu duoh-
palii guoli fatnasii dahje gáddái.

Nođđo-oaggun. Sárggus: Isak Johansen.

Govvamuittut

Deatnu lea erenoamáš, ja lea ovttas Kanada Miramichi dea-
nuin máilmmi deataleamos
luossajohka. Deanus leat
maiddái goddon máilmmi
stuorámus luosat. Stuorámus
luossa galgá leat goddon Dea-
nus 1928:s. Son gii gottii dan,
lei Uhca-Heike – Henrik Hen-
riksen – Fanasgiettis eret. Dat
dettii 36 kg. Dan lea čilgen su
bárdni, Uhca-Heikke Heike –
Martin Henriksen. Muhto fer-
tet gal lasihit ahte váilot jahke-
hahtti duođaštusat luosa stur-
rodaga birra.

Uhca-Heikke guolásteami birra lea
čállán Torbjørn Tufte girjjistis, mii
almmustuvai 1994. Dá oassi heive-
huvvon sámegillii:

*Uhca-Heike lea oaggumin suga gu-
oikkas. Suhká garrasit vai ii riev-
da. Geahččala doaladit basteoaivvi
vásedin sajis govvis, gokko luossa
láve čuožžut. Diibmu lea ovcci eah-
kedis. De dohppe ja boares rulla
šnjirragoahtá... Luossa ruohtasta
rávdnjái ja nu čuoččasta čiekŋalassii.
Ii lihkas gosa ge. Uhca-Heike doallá
garrasit, muhto ii ávki. Stuorraluossa
ii lihkas dumá ge.*

*Diimmut vásset. Uhca-Heike lu-
oitá duorggu rullas ja gulul suh-
ká gátti guvlui. Stággu lea fatnasa
manjegeahčen. Gulul rohtte fatna-
sa gáddái. Dohppe stággui; dat lea
ain gitta. Guolli čuožžu ain seamma
sajis deanus. De son bardigoahtá
geđggiid fatnasii. Látnan. De suhká
gulul dohko gos luossa lea orrumin,*

*ja rulle dađistaga duorggu vai čavga
lea. Bálkugoahtá geđggiid luosa ba-
jábeallái. Ii lihkas...*

*Ja nie vássá idja. Guđaáigge iđdes
lea luossa jo lahka gátti. Muhto ii
leat velá heaibun nohkan. Heike gár-
rá roahkana čuoibmegeahčái ja suh-
ká gulul luosa badjel, sibilda roahka-
na luosa vuollái ja roahkasta.*

*Nie stuorra goadjin ferte loahpa-
hit eallimis Deanu Geavŋá vuolde.
Buorre ovcci diimmu lea heaibun
bistán. Stuoressa ja šeaŋgat ja seamma
govdat go fanas.*

Go vihkkejuvvui, de dettii 36 kg.

Uhca-Heike – Henrik Henriksen
(1896–1965) lei smávvadálolaš ja
poastavuoddji ja áσαι Fanasgiettis.
Govva: Priváhta.

**Uhca-Heikke bártni, Uhca-
Heikke Heikke – Martin
Henriksen** goddán stuorra
luosa oakku Geavgnás.
Govva: Priváhta.

Duhtavaš sirpmálaš oaggut goddán suga luosa, luosjuolggi ja golbma ditti, govvejuvvon 1950-logus. Gurutbeales: Erkke-Hánssa Hánsa – Hans Eriksen, Erkke-Hánssa Nils Eret – Nils Erik Hansen, Hans Sverre Hansen ja Erkke-Hánssa – Hans Eriksen Varsi. *Govva: Priváhta.*

Govva čájeha stuorra goadjima man **Nils Walle** (1913–1995) gottii basteoivviin Geavngnás suoidnemánu 7. beaivve 1951:s. Goadjin dettii 32,5 kg. Walle olgešbealde ja su oaggunskihpár girkonjágalaš Sverre Larsen. *Gova luoikan Evald Walle.*

Syrjál-Ovllá – Uula Guttorm

čájeha 33 kg goadjima god-
don Ohcejogas 16.07.1974.
Dát lea stuorámus luossa mii
lea goddon ja registrereju-
vvon Deanučázádagas. Gova
luoikan: Aimo Guttorm.

Kjell Sæther, Kárašjogas
eret, lea viššalis oaggu. Son
lea leamaš Kárašjoga giel-
da sátnejodiheddji 20 jagi.
Dá son čájeha stuorra luosa
man son lea goddán Láirágo-
atnilis lešjogas. Govva: Tore
Sæther.

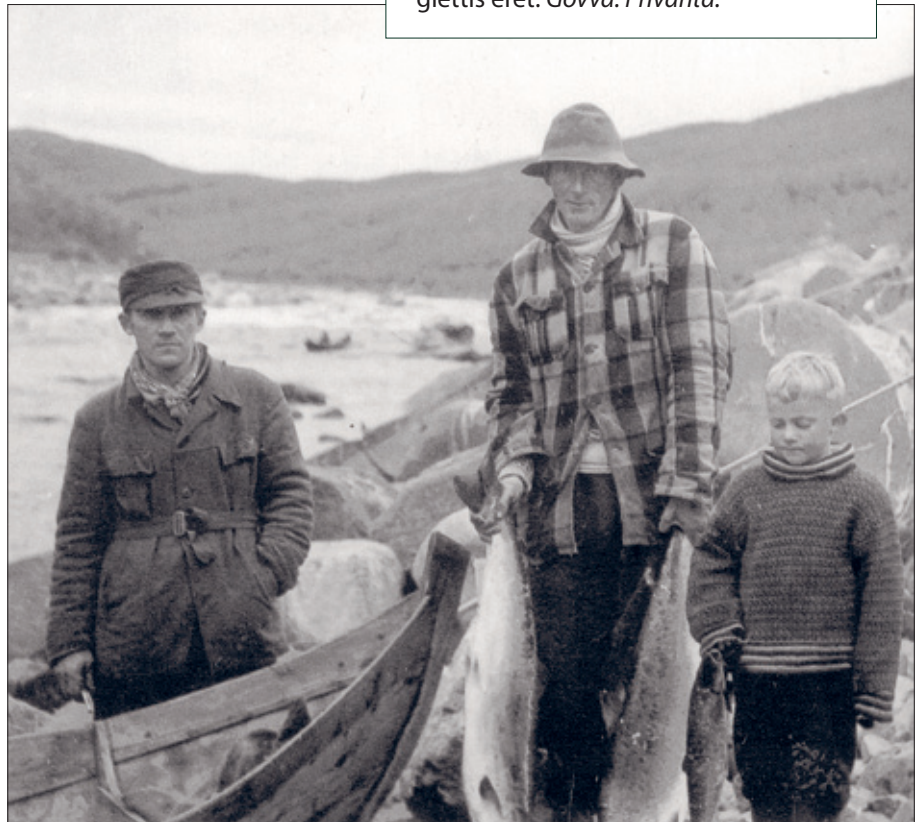

Ivvár-Niljas – Nils Porsanger

(r. 1922) goddán goadjima Guivveš-
guoikkas 1960-logus. Goadjin mii
dettii 25 kg, vuvdui Njuorggáma
gávpealbmái ja dagai 2500 kr.
Govva: Priváhta.

Hánssa-Jon Niljas – Nils Hansen

(1922–1977), Fanasgiettis eret, lei
beakkánis oaggu ja šlivgu. Danne
guovllu luossabivdit gohčodedje su
"trolárin". Govas oaidnit su (háhtain)
goddán šlivggu guokte luosa Geavg-
nás 1958:s. Olgešbealde: su bárdni,
Hartvik Hansen goddán ditti. Gurut-
bealde: Jovvna-Lemet Niljas-Hánssa –
Nils Hans Johnsen (1913–1994), Fanas-
giettis eret. *Govva: Priváhta.*

Suoma presideanta Kekkonen

návddašeamen bassenmuorgeahčes
basson luosa Geavṽh̃esgáttis 1958:s.
Luosa lei goddán Hánssa-Jon Niljas –
Nils Hansen, Fanasgiettis eret.
Gova luoikan Olaf Utsi.

Stuorra goadjin man Esa
Karpoff ja su vilbealli leaba
goddán Áitesavvonis. Govva:
Minna Saastamoinen.

Čálkko-Ovllá Ándde-Niljas – Antti Niiles Länsman (gurut) ja su viellja, Čálkko-Ovllá Kauno – Kauno Johannes Länsman čájeheaba čevalájit luosa man leaba goddán suga dalá maŋná soađi. Govva váldon sin báikki šiljus Njavejogas. Govva: *Priváhta*.

Gierdevaš oaggu. Go luossa dohppe vuggii jogas, de dat lea hárvanaš dáhpáhus. Luossa ii leat ohcamin borramuša muhto goddosaji – ja danne dat hárvve dohppe. Danne luossabivdi sáhtta vásihit tiimmuid ja beivviid, ahte ii ba gaikket ge. Danne luossabivdu lea hui gierdavaš áiggeájanas. Dan ferte luossabivdi muittus atnit go oagguohtá... Govva: *Mihkku Solbakk*.

Mánáidgirji 3 gillii | Mánáigirji 3 giellaj | Maanagærja 3 gieline

DAVI
Bireha gobmi
Biret ballá gobmi borrá buot su duhkorasaid.

JULEV
Bierita gæjddo
Bierit ballá gæjddo divna suv stáganijt bárrá.

Bræjhtan baltastæjja

Bræjhta bælla baltestæjja gaajhkh Bræjhtan stááke-gævnieh bárra.

IRENE LÄNSMAN ja SUNNA KITTÍ
**Bireha gobmi | Bierita gæjddo |
Bræjhtan baltastæjja**

Davvisámegillii, julevsámegillii ja máttasámegillii. 32 s.
Garra olggoš NOK 150,- | ISBN 978-82-8263-154-9

Ivar Bjørklund & Harald Gaksi (doaim./red.)

Anders Larsen

«Mearrasámiid birra»

– ja eará čállosat

«Om sjøsamene»

– og andre skrifter

1910 almmustahtii Johan Turi **Muitalus sámiid birra**, erenoamáš sámi áššeprosa teaksta, ja man duogážin lei boazodoalli sápmelaččaid biras ja kultuvra. Anders Larsena háliidii su giehtačállosiin **Mearrasámiid birra** fuomášahttit ahte maiddái mearragátteássi sápmelaččain lei seamma rikkis kulturárbi ja historjá go dáža siidaguimmiin. Qvigstad jorgalii Larsen giehtačállosa dárogillii ja almmustahtii dan 1950. Dán girjjis almmustahttit Larsena barggu sihke dárogillii ja sámegillii, ja dasto maiddái su eará čállosiid. Girji lea maid dan seammás Anders Larsena biografija.

IVAR BJØRKLUND ja HARALD GASKI
(doaimmaheaddjit)

Anders Larsen

“Mearrasámiid birra” – ja eará čállosat
“Om sjøsamene” – og andre skrifter

ISBN 978-82-8263-147-1

ISSN 1891-4519 – čálaráidu | skriftserien

ČálliidLágádus SÁMlacademica

Kr. 395,-, 227 s, stuorra girji, garra olggoš |
227 s, stort format, innbundet.